

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra francouzského jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Ženská emancipace ve Francii: společenský tlak a legislativní změny
Women's emancipation in France: social pressure and legislative changes

Tereza Barthová

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Jančík, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání — Matematika se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Ženská emancipace ve Francii: společenský tlak a legislativní změny potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 18. 4. 2021

Ráda bych poděkovala vedoucímu této práce, Mgr. Jiřímu Jančíkovi, Ph.D., za projevenou ochotu k vedení této práce a za užitečné připomínky a rady v průběhu konzultací.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce pojednává o emancipaci francouzských žen v několika sférách jejich života. Zabývá se přístupem dívek ke vzdělání a koedukací chlapců a dívek. Další kapitola informuje o tom, jak ženy získávaly práva v pracovním životě, blíže zkoumá profese, ve kterých je postavení žen něčím specifické. Následující úsek představuje přístup žen k mocenským pozicím a získání volebního práva. V další kapitolách se zabýváme soukromým životem žen. Zajímá nás, jak si vydobily rovné postavení v rodinném životě a jak se měnila role matky. Posledním tématem zpracovaným v této bakalářské práci je násilí páchané na ženách. Jejím cílem je zmapovat, jaké důležité události a společenské požadavky vedly k osvobození žen z podřadné postavení.

KLÍČOVÁ SLOVA

ženská emancipace, feminismus, volební právo, vzdělávání, politika, Francie

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the emancipation of French women in multiple areas of their lives. It concerns girls' access to education and co-education of boys and girls. The next chapter informs about how women acquired rights in their work-lives, and digs deeper into professions, in which is woman's position somehow specific. The following section presents women's access to positions of power and the acquisition of suffrage. In the next chapters we deal with the private life of women. We are interested in how they achieved the equal status in their family lives and how the role of a mother changed. The last topic of this bachelor thesis is the violence against women. The goal of this thesis is to map out which important events and social demands lead to liberation of women from inferior status.

KEYWORDS

women's emancipation, feminism, suffrage, education, politics, France

Obsah

Úvod	8
1 Vhled do problematiky ženské emancipace	10
1.1 Základní terminologie	10
1.2 Historie feminizmu	13
1.2.1 První vlna feminizmu	14
1.2.2 Druhá vlna feminizmu	16
1.2.3 Třetí vlna feminizmu	18
1.2.4 Čtvrtá vlna feminizmu	19
1.3 Antifeminismus.....	20
2 Vzdělávání	23
2.1 Přístup žen ke vzdělání	23
2.2 Smíšené vzdělávání chlapců a dívek	25
3 Profesionální život.....	27
3.1 Ženy v armádě	29
3.2 Ženy ve školství	30
3.3 Ženy ve vědě.....	32
4 Přístup žen k moci	34
4.1 Moc zákonodárná a výkonná	34
4.2 Moc soudní	38
5 Emancipace žen v soukromém životě	41
5.1 Manželství.....	41
5.2 Mateřství a jeho vliv na život žen	44
5.3 Nehonorovaná práce	48
6 Násilí na ženách.....	50

Závěr.....	54
Résumé	56
Seznam použitých informačních zdrojů	59
Seznam příloh.....	Chyba! Záložka není definována.

Úvod

Tato bakalářská práce se zaměřuje na emancipaci francouzských žen, tedy jejich osvobození z podřízeného postavení a získání rovných práv s muži. Toto téma jsme si vybrali na základě četby knihy *Druhé pohlaví* od významné francouzské feministky Simone de Beauvoir. Přestože publikace vyšla v roce 1949, některé myšlenky v ní obsažené jsou stále aktuální. V průběhu čtení nás překvapilo, jak malé povědomí o ženské emancipaci máme, a proto jsme se rozhodli věnovat se jí v naší bakalářské práci.

V práci se zabýváme tím, jak francouzští zákonodárci reagovali na požadavky společnosti a feministického hnutí v různých doménách. V úvodní kapitole jsou vymezeny pojmy, které se v bakalářské práci čteně vyskytují a jejichž pochopení je nutné pro orientaci v tématice ženských práv, mimo to jsou v této části uvedeny podstatné milníky francouzského feminismu od konce 18. století až po současnost.

Vzdělání dívek a žen bylo jedním z prvních požadavků, se kterými ženské emancipační hnutí přišlo. Z toho důvodu je tomuto tématu vyhrazen prostor v následující kapitole. Poté, co bylo dívkám umožněno studovat nejprve na základních školách, a později i na vyšších úrovních vzdělávání, zbývalo sjednotit osnovy pro chlapce a dívky. Tento krok vedl k zavedení koedukace, tedy smíšeného vzdělávání, kterému se věnuje druhá část této kapitoly.

Další část se zabývá pracovním světem, ve kterém si ženy musely vybojovat své místo. Podrobněji se pak zaměřujeme na ženy v profesích, kde je jejich role něčím specifická, konkrétně ve vědě, v armádě a ve školství. Čtvrtá kapitola se zabývá přístupem žen k moci výkonné, zákonodárné a soudní. Jedním z nejzásadnějších úspěchů feministického hnutí je získání volebního práva pro ženy, a to jak aktivního (volit), tak pasivního (být volena), což je stěžejní otázkou této části. Kromě toho v ní popisujeme, od kdy ženy mohou vykonávat povolání soudkyně.

Následující úsek práce se zabývá soukromým životem žen. Tato kapitola představí, jak probíhala ženská emancipace v manželském svazku, dále se věnuje otázce mateřství a jeho dopadům na postavení žen ve společnosti. Závěr této části se týká nehonorané práce, tedy péče o domácnost a děti, podrobněji se zaměřuje na množství času, které těmito aktivitami tráví ženy v porovnání s muži.

Poslední kapitola se zabývá násilím páchaným na ženách, které v mužsko-ženských vztazích přetrvává, a jehož odstranění je do dnešního dne požadavkem francouzských žen. V práci sledujeme, jak se měnil přístup francouzské společnosti k domácímu násilí a jaké změny přinesla legislativa. Představíme pojem *femicida*, který se v posledních letech objevuje ve francouzských médiích v souvislosti s počtem žen zavražděných jejich partnery a ex-partnery. Konec této kapitoly informuje o tom, jak rozšířené jsou zkušenosti se sexuálním násilím ve francouzské populaci. Využíváme při tom několika šetření, která probíhala ve Francii v posledních deseti letech.

Práce čerpá především z odborných článků ve francouzském jazyce zabývajících se jednotlivými tématy. Dalším důležitým zdrojem informací byl text *Histoire des femmes/Femmes dans l'histoire*, který má sloužit jako výukový materiál pro střední školy. Chronologicky představuje ženskou emancipaci od 16. století za využití primárních textů, které téma představují z různých úhlů pohledu. Mimo to jsme využívali oficiální statistiky dostupné na webových stránkách francouzských institucí.

Hlavním cílem naší práce je zmapovat, jaké důležité události a hloubkové proměny společnosti vedly k zavedení zákonů, které měly za cíl zrovnoprávnit francouzské ženy s muži. Pro získání komplexnějšího obrazu o postavení žen ve Francii se zabýváme různými doménami, kde se ženská emancipace postupně projevovala.

1 Vhled do problematiky ženské emancipace

1.1 Základní terminologie

Základem lidského společenství jsou vzájemné vztahy mezi jednotlivci. Společnost pak lze rozdělit na menší skupiny, které mají společné zájmy či znaky, biologické nebo psychologické. Jedním z takových dělení je i rozdělení na muže a ženy. Jejich soužití dalo vzniknout stereotypům, tedy představám a očekáváním, která máme o ostatních na základě jejich příslušnosti k určité skupině. Lidé si tyto představy vytvářejí automaticky, protože jim umožňují nemuset se nad vším zamýšlet jako nad zcela novou zkušeností. V případě, že jsou tyto představy vytvářeny na základě příslušnosti k ženám či k mužům, mluví se o takzvaných genderových stereotypech.

Gender, na rozdíl od pohlaví, které je ve většině případů¹ jednoznačně určeno při narození na základě fyzických znaků, je označení nejen pro fyzické předpoklady, ale i pro společenské role, vlastnosti a chování, které jsou společností přisuzovány mužům a ženám. Naproti pohlaví je gender proměnlivý v čase a prostoru, protože různou roli ve společnosti měl muž ve 13. století v porovnání s dneškem, stejně tak je rozdíl být ženou v České republice a v Saudské Arábii. *Genderová identita je pak psychologický konstrukt, vypovídající o individuální zkušenosti být maskulinní a/nebo femininní* (Křížková, 2001). Může, ale nemusí, být v souladu s biologickým pohlavím člověka. Gender chápeme jako spektrum, někteří lidé se identifikují jako femininní, někteří jako maskulinní, ale jsou i případy, kdy se lidé označují jako *genderfluid*, gender se jim mění, *androgynní*, femininní i maskulinní zároveň, nebo *intergender*, mezi maskulinním a femininním. Genderová role je soubor chování a vlastností, které od nás společnost vyžaduje na základě toho, k jakému genderu se řadíme, případně jak vypadáme. Jde tedy o plnění genderových stereotypů, které o nás společnost má. Podle těchto stereotypů jsou muži racionální, fyzicky zdatní a psychicky odolní, zatímco ženy jsou pasivní, touží po rodině a jsou ovládané emocemi. Tyto představy

¹ Lidé, u kterých nelze jednoznačně určit pohlaví, se nazývají intersexuálové, v populaci je jich kolem 1 %. Mají mužské i ženské znaky. To se může stát na několika úrovních: chromozomální, gonadální, genitální, hormonální. Tím vznikají kombinace, které nelze jednoduše zařadit do binárního dělení na muže a ženy, tyto lidé se tedy označují jako nebinární (Henig, 2017).

neškodí jen ženám, ale i mužům. Když totiž jedinec nesplňuje očekávání společnosti setkává se často s výsměchem a nepochopením.

Vztahy mezi muži a ženami mohou být partnerské, přátelské, nepřátelské, někdy i nenávistné. Ty poháněné sympatií se během historie vyvíjely. Od rytířské kurtoazie, kdy muži skládali ženám básně a soupeřili o jejich přízeň, přes galantnost, která se rozvíjela během 17. století a jejímž základem byla podle Josephyho (2014) schopnost laškovně konverzovat se ženou, až po etiketu, která má základ právě v galantnosti a dvornosti a která určuje pravidla slušného a zdvořilého chování pro všechny osoby ve společnosti, i když se mírně liší právě v přístupu k mužům a k ženám. Opakem k těmto typům chování jsou nenávistné vztahy mezi jedinci různého pohlaví. Ty rozlišujeme podle toho, vůči komu je nenávist namířena. Misogynií označujeme nenávist vůči ženám, pohrdání jimi nebo víru v to, že muži mají větší hodnotu než ženy. V případě, že toto přesvědčení zastává žena, hovoříme o internalizované (osvojené) misogynii. Ta se projevuje tak, že se žena vymezuje proti ostatním ženám a snižuje jejich schopnosti, aby byla mezi muži oblíbená. Misandrie je označení podobné termínu misogynie. Rozdíl tvoří objekt nenávisti, kterým jsou v tomto případě muži. Tyto negativní vztahy mohou vést k diskriminaci, tedy k omezování a porušování práv jedné skupiny. Vlivem toho vznikají ve společnosti nerovnosti, kdy členové diskriminované skupiny nemají stejné příležitosti, prostředky a přístup k rozhodovacím pozicím. Diskriminaci lidí na základě pohlaví označujeme jako sexismus. Existuje Teorie ambivalentního sexismu (Glick a Fiske, 1996), která předpokládá, že sexismus lze rozdělit na nepřátelský a benevolentní. Nepřátelský sexismus vychází z negativních genderových stereotypů a mezi jeho projevy patří sexistický humor, poznámky, v horším případě obtěžování nebo sexuální násilí. Benevolentní sexismus je naopak pozitivní přístup k ženám či mužům, který vychází z genderových stereotypů a předpokládá jiné chování u žen a mužů. Jeho základem je přesvědčení, že ženy jako slabší pohlaví potřebují ochranu muže. Jako příklad benevolentního sexismu by mohla posloužit situace z již zmíněné etikety, kdy muž trvá na tom, že ponese i proti ženině vůli její těžkou tašku. Oba druhy sexismu se vzájemně doplňují – benevolentní sexismus odměňuje ty ženy, které přijaly svou společenskou roli, zato nepřátelský sexismus trestá ty, jež se vymykají stereotypním představám (Sarlet a Dardenne, 2012).

Feminismus je pak soubor myšlenek a politických postupů, který odmítá diskriminaci žen a nerovnosti, které vlivem ní vznikly. Je založen na přesvědčení, že ženy a muži jsou si rovni. Takové myšlenky můžeme najít už v díle Ústava (380 př. n.l.), kde se Platón (2001, s. 148) zabývá rozdělením pracovní sféry. *Není tedy, příteli, žádného zaměstnání v obecním životě, které by náleželo ženě, protože jest žena, ani muži, protože jest muž, nýbrž přirozené vlohby jsou podobným způsobem rozděleny v obou pohlavích a všech zaměstnání se může účastniti podle své přirozenosti žena, všech pak i muž, ale ke všem jest žena tvor slabší než muž.* Feministické hnutí, tedy hnutí za emancipaci žen a ženská práva, se začalo formovat mnohem později, a to v období osvícenství, kdy začaly feministické myšlenky hýbat společností. Hnutí za ženská práva lze rozdělit na různé proudy, které chtějí dosahovat rovnosti různými způsoby. Liberální feminismus, který vzešel z první vlny feminismu, se snaží o emancipaci žen v rámci vymezených pravidel společnosti, radikální feminismus požaduje naopak výrazné změny v celém systému. Není výjimkou, že jednotlivé směry jdou názorově proti sobě. Většinu ovšem spojuje stejný cíl, a to odstranění diskriminace žen. Feministka/feminista je pak označení pro člověka, který zastává feministické myšlenky.

Rovnost (Égalité) je v kontextu feminismu chápána především jako rovnost před zákonem a zajištění rovných příležitostí, což je pravicový koncept. Tato rovnost je ve vyspělých státech většinou zaručena, jsou ale témata, u kterých se to těžko hodnotí, důvodem jsou především biologické rozdíly mezi pohlavími, kde není možné dosáhnout úplné rovnosti. Příkladem mohou být reprodukční práva. Jedná se o souhrnné označení, které obsahuje právo jednotlivce rozhodnout se bez nátlaku, zda mít děti, případně kolik a v jakém časovém rozmezí, právo uměle ukončit těhotenství, součástí je i právo na informace a prostředky, které se týkají sexuálního a reprodukčního zdraví.² Protože těhotenství víc ovlivní život ženy, přisuzujeme ji právo rozhodnout o potratu. Muži jsou z tohoto rozhodnutí právně vyloučeni, protože se nejedná o jejich tělo. O rovnosti se v tomto případě nedá mluvit a je nemožné ji fakticky dosáhnout. Rozdíl spatřujeme i mezi právní rovností (de iure) a faktickou, skutečnou (de facto). Rovnost před zákonem automaticky neznamená rovnost

² První významnou událostí, na které byla tato práva deklarována byla Mezinárodní konference o populaci a rozvoji, která probíhala v roce 1994 v Káhiře.

v běžném životě, příkladem může být diskriminace žen s dětmi a žen v produktivním věku na trhu práce.

Parita (Parité) je rovné zastoupení, v politickém kontextu jde o rovné výsledky, tedy spíše levicový koncept. O paritě se mluví, pokud se zastoupení mužů a žen v orgánech institucí pohybuje v rozmezí 40 % - 60 %. Jedná se především o vedoucí a rozhodovací pozice, protože zastoupení žen ani zdaleka neodpovídá jejich zastoupení ve společnosti. Ke krokům vedoucím k paritě přistupují dnes mnohé evropské státy (Německo, Francie, Švédsko). Jedním z opatření jsou i kvóty, které určují zastoupení například ve firmě, v politických stranách, ale i ve filmovém štábu. Nastavování kvót je často označováno za pozitivní diskriminaci, jedná se ale o nesprávný pojem, jak si vzápětí ukážeme v další části.

Takzvaná pozitivní diskriminace je termín, který označuje krátkodobé opatření, které je udělané proto, aby odstranilo dlouhodobé nerovnosti a částečně tím znevýhodňuje privilegovanou skupinu. Toto označení není přesné a má negativní konotace především kvůli slovu diskriminace, které používáme pro popsání nerovnosti a útlaku skupiny či jedince. Přesnější je mluvit o afirmativních (pozitivních) akcích. Jako dobrý příklad nám může posloužit čerpání rodičovské dovolené ve Švédsku. V 70. letech bylo zavedeno čerpání rodičovské dovolené oběma rodiči. Důvodem bylo to, že přestože otcům bylo umožněno odejít na rodičovskou dovolenou, nebyl o to zájem. Muži nechtěli přijít o práci, stát se zranitelnými na pracovním poli, a tak tato zátěž zůstávala na ženách. V průběhu let se díky opatřením, které finančně zvýhodňovaly páry, ve kterých dovolenou čerpali oba rodiče, situace změnila. Na rodičovskou dovolenou dnes chodí kolem 30 % otců, jak uvádí oficiální stránky Švédského institutu (2020). Afirmativní akce ale může občas mít i nečekané důsledky a může se ukázat, že je pro některé situace příliš silným nástrojem.

1.2 Historie feminismu

Feminismus rozdělujeme do tří (případně čtyř) období (Rampton, 2008), které jsou označovány jako vlny. Slovo vlna je používáno ve francouzském jazyce (*vague*), stejně tak v angličtině (*wave*). To, jak probíhala jednotlivá období, lze dobře přirovnat právě k mořské vlně. Tato metafora popisuje velké množství akce na začátku, následné dosažení vrcholu (dosažení konkrétního cíle) a následný pokles a úpadek vlny, dokud se nevytvoří vlna další.

První vlna feminismu začala s Francouzskou revolucí a trvala až do období po 1. světové válce, následující vlna se spustila po 2. světové válce a ustala na konci 70. let, kdy feministické hnutí ve Francii dosáhlo svých požadavků týkajících se reprodukčních práv. Třetí vlna feminismu se zformovala na začátku 90. let se vznikem punkové subkultury Riot Grrrls v USA a pokračovala přibližně do roku 2010, kdy ji vystřídala čtvrtá vlna, jejíž začátek se datuje do okamžiku, kdy se výrazně rozšířilo používání internetu, které je pro tuto vlnu typické.

1.2.1 První vlna feminismu

Za první vlnu feminismu je považováno období od poslední třetiny 18. století až do roku 1930 (Havelková, 2004, s. 169). Francouzská revoluce přinesla totiž změny nejen na úrovni státní, ale i na té osobní. Francouzské obyvatelstvo požadovalo rovnost práv, na základě toho byla 26. srpna 1789 vydána *Deklarace práv člověka a občana*³. Deklarace zajišťovala svobodu náboženského vyznání, svobodu slova, mimo jiné i vlastnické právo a presumpci nevinny. Tento dokument tedy zaručoval rovnost mužů před zákonem, ale zapomínal na ženy.

V reakci na to napsala Olympe de Gouges o dva roky později *Deklaraci práv ženy a občanky*⁴, čímž se stala významnou feministickou osobností tohoto období. Původním jménem Marie Gouze se po smrti manžela přestěhovala do Paříže, změnila si jméno a začala psát divadelní hry a politické texty. Je autorkou několika her a dopisů, které otevřeně vystupují proti otroctví ve francouzských koloniích a požadují osvobození otroků (Brown, 2001). Byla také pro zrušení trestu smrti a nesouhlasila s průběhem Francouzské revoluce. V roce 1791 napsala *Deklaraci ženy a občanky*, ve které upravovala původní znění deklarace tak, aby platilo pro ženy. První bod původní deklarace (1789) *Lidé/Muži se rodí a zůstávají svobodní a rovnoprávní*⁵, nahradila v *Deklaraci práv ženy a občanky* (1791) větou *Žena se rodí a zůstává svobodná a rovnoprávná s muži*⁶. Národní konvent ale její text odmítl

³ Ve francouzštině *La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*. Označení *l'homme* v tomto případě označovalo spíše muže než lidi obecně.

⁴ Ve francouzském originále *La Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne*.

⁵ *Les hommes naissent et demeurent libres et égaux en droits*.

⁶ *La Femme naît libre et demeure égale à l'homme en droits*.

přijmout a Olympe de Gouges byla v roce 1793 za své eseje, ve kterých kritizovala popravu krále a královny, popravena gilotinou.

Francouzské ženy tak dále zůstávaly v domácnosti mimo společenské dění, v roce 1793 jim byl zakázán vstup do politických klubů, o dva roky později bylo dokonce omezeno i jejich shromažďovací právo – více než pět žen se nemohlo sejít na ulici (Rouquier, 2004). V roce 1804 vyšel Napoleonův občanský zákoník, který udržoval roli ženy jako matky a muže jako aktivního občana. V období revoluce v roce 1830 se ženy začaly sdružovat do spolků a vydávat první ženský časopis zvaný *Svobodná žena*⁷, jehož autoři a autorky požadovali rovnost mužů a žen. O pár let později začal vycházet časopis *Hlas žen*⁸, jehož redakce žádala rozšíření všeobecného volebního práva (Doubravová, 2006).

Ve Velké Británii byl významným milníkem feminismu vznik sufražetských hnutí, která se později rozšířila i do Francie. Britské členky tohoto hnutí pořádaly protestní kampaně i násilnou formou, kdy například posílaly bomby politikům. Ve Francii bylo populárnější spíše hnutí mírnějších sufražistek. V Anglii feministky dosáhly svého a brzy po první světové válce jim bylo uděleno volební právo. Ve Francii se jednou z hlavních osobností tohoto hnutí stala Hubertine Auclart, která od roku 1881 vydávala týdeník *Občanka*⁹ (viz. Obrázek 1) a založila sdružení boje za volební právo žen. Mimo jiné vyzývala ženy k neplacení daní s heslem *Nevolím, neplatím*¹⁰ (Ripa, 2018).

Mezi další významné osobnosti francouzských sufražetských hnutí patří novinářka Marguerite Durand (1864–1936), která založila feministickou francouzskou knihovnu a Madeleine Pelletier (1874–1939), která uspořádala demonstraci v autech. První vlna feminismu se utlumila během první světové války, kdy ženy zastávaly funkce i práci mužů. Po jejím skončení se objevil mírnější feminismus, jehož hlavní představitelkou byla Cécile Brunschvicg (1877–1946), která byla členkou reformních organizací, které se snažily dosáhnout volebního práva pro ženy poklidnými akcemi a nátlakem na politiky. Snahy o získání volebního práva přerušil ve 30. letech 20. století nástup fašismu a ekonomická krize,

⁷ *La Femme libre*.

⁸ *La Voix des femmes*.

⁹ *La Citoyenne*.

¹⁰ Ve francouzském znění: *Je ne vote pas, je ne paye pas*.

kteřé se jevíly jako důležitější témata. Francouzsky si tak na volební právo musely počkat až do roku 1944.

Obrázek 1: Časopis Občanka z roku 1882, zdroj: <http://www.museehistoirevivante.fr/>

1.2.2 Druhá vlna feminismu

Druhá vlna feminismu se ve Francii zmobilizovala především díky Simone de Beauvoir a její knize *Druhé pohlaví*¹¹, která vyšla v roce 1949. Autorka vysvětluje, proč jsou ženy chápány jako ty méně důležité, jako ty *druhé*, nejen muži, ale i ženy sebou. *Obě pohlaví si nikdy nerozdělila svět rovným dílem. A i dnes třebaže se její postavení vyvíjí, je žena v těžké nevýhodě. Skoro v žádné zemi není její zákonné postavení stejné jako postavení muže a často ji zákony značně poškozují* (de Beauvoir, 1949, s. 15). Důležitým tématem je pro Simone de Beauvoir manželství, především fakt, že má rozdílné dopady na

¹¹ Ve francouzském originále *Le Deuxième Sexe*.

muže a na ženy, stejně tak jim přináší jiné výhody. *Manželství je jejím jediným zdrojem obživy a jediným společenským oprávněním její existence. Je jí předepisováno z dvojího důvodu* (Ibidem, s. 227). Jedním důvodem je podle ní povinnost dát společnosti děti, druhým úkolem je uspokojování mužových sexuálních potřeb a péče o jeho domácnost. Velká část knihy je věnována ženské sexualitě, objevuje se zde kritika kriminalizace potratů a nedostupnosti antikoncepce. Tato témata se tak stala hlavním předmětem diskusí během druhé vlny.

V 60. letech se ve Francii zformovalo Hnutí za osvobození žen¹², které se kromě požadování reprodukčních práv, snažilo upozorňovat na neustále přítomný sexismus a misogynii. Hnutí vyzývalo ženy ke stávkám a spojovalo ženy z různých etnik a společenských vrstev. V roce 1971 si hnutí vytvořilo vlastní hymnu, jejíž refrén zaznívá jako heslo při demonstracích:

Povstaňme ženy zotročené

A rozbijme své okovy

*Vstaň, vstaň, vstaň!*¹³

Druhá vlna ve Francii utichla po legalizaci provádění a podstupování interrupcí, kterou zavedl zákon pojmenovaný po jeho navrhovatelce a tehdejší ministryni zdravotnictví Simone Veil. Projednávání zákona trvalo 25 hodin a v lednu 1975 byl dočasně vyhlášen na dobu pěti let. Poté se neomezeně prodloužil. Zákonu o dekriminlizaci potratů předcházela legalizace hormonální antikoncepce. Guen et al. (2018) uvádí, že ji někteří lékaři předepisovali dříve, přestože její užívání bylo oficiálně povoleno až v roce 1967. O přijetí tohoto zákona se zasadil především poslanec Lucien Neuwirth.

Během druhé vlny se feminismus rozšířil i do akademického prostředí – Francie má hned několik teoretiček, které se ženským hnutím zabývají. Julia Kristeva se zabývá lingvistikou a literární teorií ve vztahu k feminizmu, například definuje matriarchální jazyk, který není

¹² Ve francouzštině Mouvement de libération des femmes.

¹³ Jedná se o náš vlastní překlad z francouzského originálu:

Levons-nous femmes esclaves

Et brisons nos entraves

Debout, debout, debout !

zatížen pravidly a vychází ze vztahu matky a dítěte. Další významnou feministickou spisovatelkou je filozofka Hélène Cixous, která ve své eseji Smích medúzy z roku 1975 říká, že ženy jsou schopny psát jinak než muži díky své sexualitě a tělesnosti. Tato teorie se dále rozvíjí i ve třetí vlně feminismu.

V USA vyvolala druhou vlnu kniha *Feminine Mystique* od novinářky Betty Friedan, která v ní popisuje postavení ženy ve společnosti, její úlohy v rodině a (ne)možnosti kariérního postupu. Kniha spustila zájem o feminismus a oprostění od práce v domácnosti. Následoval boj o ratifikaci dodatku Ústavy o rovných právech bez ohledu na pohlaví (Equal Rights Amendment). K ratifikaci nedošlo a druhá vlna tím v USA skončila.

1.2.3 Třetí vlna feminismu

Za oficiální začátek třetí vlny je považováno projednávání případu sexuálního obtěžování Anity Hill v americkém Senátu¹⁴, které probíhalo v roce 1991 a vznik feministické punkové subkultury Riot grrrls v Olympii, hlavním městě státu Washington.

Ve třetí vlně se stává normou intersekcionalita. Intersekcionalita znamená, že se různé diskriminace překrývají. Pro bílé ženy se podmínky po první vlně feminismu zlepšily, ale pro afroamerické ženy a dívky zůstaly nevyhovující, stejně to bylo i s ženami s jinou orientací než heterosexuální. Feminismus tedy přestává být heteronormativní¹⁵, není už určen jen ženám bílé barvy pleti z vyšší společenské třídy a do boje o ženská práva se zapojují i členky LGBTQ+¹⁶ komunity, prostitutky, ženy z etnických menšin, ale i ženy se zdravotním postižením. Významnou osobností třetí vlny je Gloria Jean Watkins (1952–),

¹⁴ Americká právnička Anita Hill tehdy obvinila svého nadřízeného Clarence Thomase ze sexuálního obtěžování. Přestože prošla testem na detektoru lži a vypovídala před senátním výborem pro justici, veřejnost ani Senát jí neuvěřil a Clarence Thomas se stal soudcem Nejvyššího soudu.

¹⁵ Heteronormativita znamená, že heterosexuality (přitažlivost k opačnému pohlaví) je brána jako norma, zatímco jiné sexuální preference jsou brány jako odchylky.

¹⁶ Zahrnuje lesby (L), gaye (G), bisexuály (B), transgender lidi (T), queer lidi (Q) a další sexuální a genderové menšiny (pansexuálové – sexuální orientace bez ohledu na gender, asexuálové – absence sexuální touhy, přitažlivosti). Queer je zastřešující pojem pro menšiny, které nejsou cisgenderové (biologická a genderová identita je v souladu) a heterosexuální.

spíše známá pod svým pseudonymem bell hooks, který si vybrala z úcty ke své babičce Bell Blair Hooks. Napsala mnoho knih zabývajících se genderem a rasismem.

Třetí vlna bývá často kritizována pro nejednotnost a roztržitost, protože na rozdíl od předchozích vln, nemá jasně vymezené cíle a spojuje ženy z různých společenských skupin. Přesto se dá říct, že základní myšlenkou se stává nerovnost žen a mužů v patriarchálním světě. Feministky přiznávají fyzické rozdíly mezi pohlavími, ale nechtějí se smířit s tím, že kvůli nim budou diskriminovány. Dalšími tématy, kterými se feministky třetí vlny zabývají je gender a jeho význam. Snaží se také odbourávat stereotypy, které se přiřazují k různým genderům a chtějí narovnat zastoupení mužů a žen ve společnosti.

V roce 2003 bylo ve Francii založeno feministické hnutí *Ni putes, ni soumises*, které otevřeně vystupovalo proti násilí páchanému na ženách. Některé feministky a levicoví autoři, například Sylvie Tissot (2007) nebo Étienne Balibar (2007), je kritizovali za rasistické předsudky vůči muslimským přistěhovalcům. Organizace pořádá i přednášky na školách pro zvýšení povědomí o domácím a sexuálním násilí. Další výraznou skupinou třetí vlny je radikální feministická skupina FEMEN, která vznikla na Ukrajině v roce 2008. Mezi její nedávné aktivity pořádané ve Francii patří pochody a demonstrace proti *femicidě*, vraždění žen jejich partnery a ex-partnery.

Třetí a čtvrtá vlna se vzájemně prolínají a témata zůstávají podobná, největší rozdíl tvoří masové používání technologií.

1.2.4 Čtvrtá vlna feminismu

Počátky čtvrté vlny datujeme kolem roku 2008, kdy začíná hromadné používání internetu. Feministický aktivismus se tak přesunul do internetových fór, na sociální sítě a blogy, kde se témata stala globálními. Za nejvýraznější prvek tohoto období je považováno hnutí *me too*, které bychom mohli přeložit jako *já taky*. Poprvé byl tento pojem použit jako hashtag¹⁷ v roce 2006 na sociální síti Myspace Taranou Burke, přeživší sexuálního násilí. Označení *#metoo* se začalo šířit na sociálních sítích v roce 2017, kdy byl Harvey Weinstein, filmový producent, obviněn desítkami svých kolegyň ze znásilnění a sexuální obtěžování. Ženy a

¹⁷ Hashtag je označení klíčového slova, kterému předchází tento symbol #. Používá se na sociálních sítích a slouží k snadnějšímu vyhledávání klíčových slov.

muži sdíleli své zkušenosti se sexuálním násilím a obtěžováním a přidáním hashtagem *metoo*. V některých jazycích se označení překládalo nebo upravovalo – ve španělštině *#YoTambien*, v italštině *#QuellaVoltaChe*, v hebrejštině *#גםאנחנו*. Ve Francii byl vytvořen nový hashtag *#BalanceTonPorc*, což bychom mohli bez použití vulgarit přeložit jako *oznam svého agresora*. Souben (2017) uvádí, že během tří dnů po prvním použití *#BalanceTonPorc* se objevilo 16 000 svědectví.

V lednu 2021 proběhla ve Francii nová internetová vlna, tentokrát se jednalo o výpovědi přeživších incestu. Hashtag *#metooinceste* se šířil především na sociální síti Twitter, kde se objevily deseti tisíce příspěvků s tímto označením. Kauza byla zapříčiněna vydáním knihy *La Familia Grande*, ve které autorka Camille Kouchner obviňuje svého nevlastního otce ze sexuálního násilí páchaném na jednom z jejích bratrů. Podle průzkumu agentury Ipsos zažil incest každý desátý obyvatel Francie (Rokos, 2021). Hlavními tématy, která hýbou čtvrtou vlnou, jsou sexuální násilí a obtěžování a poukazování na *rape culture*¹⁸, ve které jsou oběti obviňovány z toho, že si za sexuální násilí mohou samy.

1.3 Antifeminismus

Antifeminismus je myšlenkový proud, které se vymezuje proti myšlenkě feminismu, jeho organizovaným hnutím nebo vůči některým jeho požadavkům, například kvótám. Antifeministické hnutí můžeme datovat do podobné doby jako feministické, protože s prvními snahami o rozšíření ženských práv se objevovaly hlasy, které byly proti. Muži a ženy, kteří se řadí k tomuto myšlenkovému proudu se ve svých argumentech nejčastěji odvolávají na údajné tradiční role, zastávají konzervativní názory a často je jejich myšlení podporováno náboženským vyznáním. Častými argumenty antifeministů jsou údajné neschopnosti žen být ve vedoucích pozicích nebo přílišná emocionálnost, která by ve vyšším postavení byla na škodu. Dalším typem je obranářský (nebo také galantní) antifeminismus¹⁹, ten chápe ženu jako křehké a něžné stvoření, které má být chráněno silnějšími muži.

¹⁸ Do češtiny se tento pojem překládá jako *kultura znásilnění*.

¹⁹ Podobný termín jako benevolentní sexismus. Sexismus je ale přímo diskriminační čin, kdežto antifeminismus je myšlenkový proud, který se sexismu a misogynie zastává.

V době, kdy feministky usilovaly o získání volebního práva, se v ulicích objevovaly plakáty, které je zesměšňovaly, často je zobrazovaly jako vzhledově ošklivé ženy, které nenávidí muže a snaží se rozbít tradiční společnost, jiné pak ukazovaly, jak by mohl dopadnout svět, kdyby se ženy dostaly k moci (viz. Obrázek 2).

Obrázek 2: Plakát amerického antifeministického hnutí z roku 1909, zdroj: <https://www.huffpost.com/>

Na začátku 20. století se také objevuje termín maskulinismus. Francouzská spisovatelka Christine Bard (1965–), která se tímto tématem zabývá, vysvětluje ve článku *Masculinism in Europe*, že se jedná se o hnutí, jehož členové tvrdí, že nejsou diskriminovány ženy, ale muži. Za příčinu této diskriminace pak považují to, že feministické hnutí zašlo příliš daleko.

Specifickou skupinou antifeministů jsou *incelové*²⁰. Ti pociťují nespravedlnost a viní ostatní z toho, že nemají pravidelný pohlavní styk. Členy této subkultury spojuje pocit méněcennosti a zklamání, nenávisť k ženám a odpor k sexuálně úspěšným mužům. Incelové o sobě říkají, že *si vzali červenou pilulku*, a odhalili tak pravdu světa. Jedná se o odkaz na sci-fi film *Matrix* (1999), ve kterém se hlavní hrdina rozhoduje, zda si vezme červenou pilulku a dozví se o světě pravdu, nebo spolkne modrou pilulku a bude dál žít v nevědomosti. Někteří členové této subkultury se radikalizovali, jedním z takových lidí je Elliot Rodger, který v Kalifornii v roce 2014 zabil šest lidí a několik jich zranil. Před incidentem sepsal 140stránkový manifest, který rozeslal známým a natočil video, kde se zpovídá z nenávisti k ženám. Důvodem k zabití několika lidí byla jeho frustrace z panictví a absence romantického a sexuálního vztahu se ženou. Na internetu jsou sdílána sestříhaná videa s jeho výroky, prodávají se trička s jeho fotkou, některé členy komunity dokonce inspiroval k podobným činům. Incelové jsou nejvíce aktivní na online fórech na stránce *Reddit.com*, kde se podporují a dávají rady ostatním členům komunity, které korespondují s jejich myšlenkovým směrem. Pro jednodušší komunikaci používají speciální označení pro sexuálně úspěšné muže – Chad, atraktivní ženy, které jsou pro ně nedostupné, pak pojmenovávají Stacy.

²⁰ Označení *incel* je z anglického involutary celibate, což znamená nedobrovolný celibát.

2 Vzdělávání

2.1 Přístup žen ke vzdělání

Jedním z prvních požadavků feministického hnutí byl rovný přístup ke vzdělání. V 16. století bylo základní vzdělávání dopřáváno zejména chlapcům z vyšší společenské vrstvy, chlapci z chudších rodin se někdy mohli vyučit řemeslu. Dívky z bohatých rodin měly soukromé učitele, kteří je připravovali na jejich roli matky a hospodyně. V rodinách, kde si učitele nemohli dovolit, obstarávala takové vzdělávání matka (Rapley, 1987). Jeho obsahem bylo šití a vaření, základní konverzační dovednosti a mimo to se dívky také učily, jak se správně starat o dítě a jak ho vychovávat. Během následujícího století se vzdělání stalo běžnou společenskou potřebou, dostupnější bylo ale ve městech než v zemědělských částech Francie.

O vznik nových škol se zasadilo především katolické a protestantské reformní hnutí, školy byly v klášteře a vzdělání zajišťovaly jeptišky (Rogers 2020). Některé kláštery nabízely vzdělávání pět dní v týdnu pro menší děti, jiné fungovaly jako internátní školy. Tam byly dívky nepřetržitě několik let, od dětství až do doby, kdy měly vhodný věk na vstup do manželství a rozhodovaly se, zda zůstanou v klášteře nebo se navrátí do civilního života. Výchova dívek tam zahrnovala především náboženskou nauku, měly hodiny čtení a ručních prací, vyučování bylo přípravou na jejich budoucí roli manželky, matky a hospodyně. Čtení bylo omezeno jen na Bibli a náboženské texty, ostatní knihy byly považovány za zbytečné (Kibler, 2013). Rogers (2020) uvádí, že v této době byly standardem školy rozdělené podle pohlaví na chlapecké a dívčí, v zemědělských oblastech, kde byl vzdělávacích zařízení nedostatek, se ale často stávalo, že dívky a chlapci se učili společně.

V 18. stoletím se s osvícenstvím objevovaly požadavky na lidskou rovnoprávnost, svobodu jednotlivce a byla oslabována politická moc církve. Filozofové z dob osvícenství kladli důraz na vzdělání a nové vědecké poznatky. Jedním z významných myslitelů té doby byl Jean Jacques Rousseau, který se mimo jiné věnoval vzdělávání. Ve svém díle *Emil aneb O výchově* se Rousseau zabývá vzděláváním chlapců, zdůrazňuje důležitost svobody při výchově a samostatnost, kterou je potřeba u chlapců budovat. Zásadní myšlenkou je u Rousseaua vztah k přírodě, kde by děti, chlapci i dívky, měly trávit hodně času. Výchově

dívek je v díle věnována část páté knihy²¹. Rousseau v ní tvrdí, že by dívky neměly učením trávit příliš času, nezbytné je pro ně především zvládnutí praktických úkolů v domácnosti (Havelková, 2004, s. 173). Tuto myšlenku zdůvodňuje přirozeností, žena jako slabší, citlivější bytost má na starost péči o děti, zatímco muž jako silnější si má ženu podmanit a ochraňovat ji. Role ženy je tedy pasivnější, naopak muž má aktivnější úlohu, a vzájemně se doplňují. Osvícenské myšlenky byly zásadní i během Francouzské revoluce, která změnila mocenské poměry v zemi. Společnost požadovala rovnost lidí před zákonem a usilovala o získání práva na svobodu myšlení, které zahrnovalo i náboženskou svobodu.

Během 19. století se ženy poprvé dostávají k vyššímu vzdělání. První ženou, která úspěšně složila zkoušku *baccalauréat*²², se stala Julie-Victoire Daubié. Na zkoušku se připravovala se svým bratrem, knězem, který ji učil řečtinu a latinu, které byly nezbytné pro její splnění. Dále navštěvovala kurzy v Národním muzeu v Paříži pro získání znalostí z oboru zoologie. S pomocí svých vlivných známých se zapsala na Filozofickou fakultu v Lyonu, aby mohla plnit *baccalauréat* a 17. srpna 1861 se tak stala ve věku 37 let první ženou ve Francii, která tuto zkoušku úspěšně složila (Jacobs-Hermès, 2019). Další průkopnicí ve vyšším vzdělání žen byla Emma Chenu, která se v roce 1883 stala druhou ženou, která *baccalauréat* splnila, o tři roky později pak byla první, která obdržela univerzitní diplom z matematických věd, které studovala na Přírodovědecké fakultě Pařížské univerzity (Christen-Lécuyer, 2000).

V období Druhé republiky v roce 1850 byl přijat zákon Falloux, který vyžadoval, aby obce s více než 800 obyvateli měly dívčí školu. Tím se vzdělávání stávalo pro dívky přístupnějším, obsah učiva ale zůstával upraven na základě příslušnosti k pohlaví. Hlavním předmětem výuky dívek byla péče o děti a domácnost, zatímco chlapci se učili základní dovednosti, jakými jsou psaní a počítání. O 30 let později, během Třetí republiky, byl ve Francii vytvořen systém středoškolského vzdělávání pro dívky, které ale nebylo zakončeno zkouškou *baccalauréat* jako tomu bylo na chlapeckých školách. Základní vzdělávání mělo být nadále povinné a sekulární, což vyvolalo kritiku ze stran katolíků. Námitky ale

²¹ Dílo je tvořeno pěti knihami rozdělenými podle věku. Pátá kniha pojednává o životě dospělého. Tématem je manželství a zakládání rodiny.

²² Zkouška vytvořená roku 1808 Napoleonem je zprvu chápána jako první vysokoškolský titul. Až od roku 1890 se jedná především o zkoušku, kterou je zakončeno středoškolské vzdělání.

nepřicházely jen ze stran věřících, ale i od známé francouzské feministky Hubertine Auclert, která odsuzovala školy za neschopnost připravit dívky na život bez ekonomické závislosti na manželovi (Offen, 1983). Její kritiku můžeme považovat za oprávněnou, pokud si přečteme vyjádření Camilla Séeho, francouzského poslance, který takto prezentoval nový zákon kolegům: *Není to předsudek, ale sama příroda, která uvěznuje ženy v rodinném kruhu. Je to v jejich zájmu, v našem zájmu, v zájmu celé společnosti, že zůstávají doma. Cílem škol, které chceme založit, není odtrhnout ženy pryč od jejich přirozeného povolání, ale učinit je schopnějšími plnit povinnosti manželky, matky a ženy v domácnosti*²³. V této době také poprvé objevují požadavky feministického hnutí na smíšené vzdělávání, po vzoru USA, kde koedukace fungovala. Těmto žádostem není vyhověno, což Camille Sée vysvětluje tím, že ve Francii jsou jiné společenské poměry, které společné vzdělávání dívek a chlapců neumožňují (Rogers, 2020).

První světová válka, během které ženy zastávaly práci mužů, kteří odešli na frontu, byla pro emancipaci příznivá. Ženy se mohly zapisovat na technické a obchodní školy a vstupovat na lékařské a právnické univerzity. V roce 1927 nastala kompletní unifikace středoškolských programů dívek s těmi chlapeckými, a tak měly i dívky možnost složit baccalauréat na své střední škole, což podpořilo jejich přístup k univerzitnímu vzdělání. Vdané ženy byly ve 30. letech stále právně nezpůsobilé, což znamenalo, že na univerzitu se mohly zapsat pouze s oficiálním souhlasem manžela. To se změnilo v roce 1938, kdy byla právní nezpůsobilost zrušena. Během druhé světové války pak ženy opět převzaly manželovy povinnosti a sehrály důležitou roli v odboji.

2.2 Smíšené vzdělávání chlapců a dívek

Dalším krokem k rovnosti dívek a chlapců bylo zavedení smíšeného vzdělávání. V roce 1862 byla necelá jedna čtvrtina škol smíšená (Verdet, 2016), výuka chlapců a dívek ale zůstávala oddělena. Nesměli si spolu hrát o přestávkách a třídy byly rozděleny na dívčí a chlapecké.

²³ Jedná se o náš vlastní překlad z originálu: *Ce n'est pas un préjugé qui renferme les femmes dans le cercle de la famille. Il est de leur intérêt, du nôtre, de l'intérêt de la société entière, qu'elles demeurent au foyer domestique. Les écoles qu'il s'agit de fonder ont pour but, non de les arracher à leur vocation naturelle, mais de les rendre plus capables de remplir les devoirs d'épouse, de mère et de maîtresse de maison* (Lelièvre, 2003).

Odpůrci smíšeného vzdělávání byli především věřící, kteří dávali přednost odděleným církevním školám. Na smíšených školách viděli hrozbu promiskuity a měli strach o mentální zdraví svých dětí. Zastánci naopak považovali smíšené vzdělávání za příležitost pro vzájemné obohacení – dívky by se naučily být průbojnější, chlapci by se naopak v přítomnosti děvčat uklidnili.

V roce 1933 je přijat zákon, který umožňuje smíšené vzdělávání na základních školách a hlavním kritériem pro vznik tříd se stává věk namísto pohlaví (Rogers, 2020). Nástup koedukace byl tedy postupný, nejednalo se o jediný zákon, který by ho ukládal všem najednou. První smíšenou střední školou ve Francii bylo gymnázium Marcelin Berthelot de Saint-Maur, založeno v roce 1937. Důvody ke koedukaci byly především ekonomické – z důvodu velké budovy a nedostatku přihlášených žáků, dostaly dívky možnost zapsat se do školy, aby doplnily počty. V 60. letech bylo smíšené vzdělávání považováno za normu u nově vznikajících školních zařízení, pro střední školy od roku 1963 a pro základní školy o dva roky později (Verdet, 2016). Habyův zákon ze dne 11. července 1975 stanovil, že společné vzdělávání je povinné na všech úrovních veřejného vzdělávání.

Zájem o oddělené vzdělávání chlapců a dívek nezmizel úplně, i když většina francouzských dětí dnes navštěvuje smíšené školy. Oddělené vzdělávání probíhá především v soukromých zařízeních, přestože zákon z roku 2008 ho umožňuje i ve veřejném školství. O koedukaci se ale stále diskutuje a její vlivy na rovnost ve vzdělávání dívek a chlapců se zkoumají. Učitelé se totiž chovají jinak k dívkám než k chlapcům, a děti se tak stávají oběťmi genderových stereotypů. Podle průzkumu, který pořádala instituce Haut conseil à l'égalité entre les femmes et les hommes (2016), pedagogové častěji žádají chlapce o předvádění cviků během tělesné výchovy, dívky zas vyzývají k pomoci ostatním spolužákům. Rozdíly jsou i v přírodovědných předmětech, kde učitelé vyvolávají více chlapce než dívky, nebo při prezentování před třídou, kde jsou děvčata častěji přerušována. Některé průzkumy ukazují, že dívkám se na oddělených školách daří lépe v matematice a chlapci jsou pak v porovnání se smíšenými školami lepší v literatuře. (Thompson a Ungerleider, 2004) Rovnost ve vzdělání je tedy pořád neuzavřené téma, které se bude pravděpodobně dále vyvíjet.

3 Profesní život

V minulé části jsme probírali přístup dívek a žen ke vzdělání. Ten měl podstatný vliv na kariérní růst žen a zlepšil jejich celkové postavení v profesním světě. Azam (2019) na stránkách Lumni.fr informuje o tom, že ženy pracovaly odjakživa, během středověku vykonávaly nejrůznější povolání – byly mlynářky, kovářky, švadleny a některé i lékařky. Během renesance se situace pomalu měnila a většinu zaměstnání převzali muži. Za hlavní důvod vyloučení žen z pracovního života byla považována jejich nedostatečná fyzická síla a jejich zásadní rolí pro společnost se stalo přivádění dětí na svět a jejich výchova.

Začátek 19. století byl pro ženskou emancipaci velice nepříznivý, protože Občanský zákoník vydaný v roce 1804 Napoleonem považoval vdané ženy za nesvéprávné, stejně jako děti a lidi s mentálním postižením. Manželky byly naprosto podřízené svému manželovi, což ukládal článek 213, který zní *Žena musí být poslušná svému manželovi*²⁴. Nadřazenost manžela byla přítomná ve všech možných oblastech života – manžel měl právo číst korespondenci své manželky, určoval, kde budou společně bydlet, a bylo potřeba jeho svolení k získání úředních dokumentů. Mimo to nesměly vdané ženy bez souhlasu manžela ani vykonávat povolání ani obdržet finanční odměnu za provedenou práci. Nejlepší postavení z hlediska autonomie tak měly vdovy a svobodné plnoleté ženy (Schweitzer, 2002). Ženy nadále pracovaly, ale za svou činnost dostávaly méně zapláceno. Scott a Tilly (1975) uvádí, že na venkově bylo zvykem, že ženy nejenže vychovávaly děti, ale staraly se také o domácí zvířata, pomáhaly svým mužům v období sklizně, a nebylo výjimkou, že právě ženy prodávaly výrobky vyprodukované v hospodářství. Ve městech byly svobodné ženy z chudších poměrů zaměstnávány především v cizích domácnostech jako chůvy a služky, dalším významně zastoupeným odvětvím byl textilní průmysl, kde se ženy realizovaly jako švadleny, krajkářky nebo pradleny. Velké množství těchto žen pocházelo ze zemědělských oblastí Francie, kde nebyly takové pracovní možnosti, proto rodiče často posílaly své dcery za prací do měst. Ideálem dělnické třídy se ale stala žena v domácnosti, která pečuje o děti a vychovává je, nakupuje, vaří a vytváří rodinné zázemí, zatímco muž měl povinnost uživit rodinu prací v továrně. Bohaté měšťanky měly především reprezentativní roli ve společnosti, byly ozdobou svého manžela, udržovaly přátelské kontakty s důležitými lidmi, ale zůstávaly

²⁴ *La femme doit obéissance à son mari.*

v domácnosti. O děti se často staraly najaté chůvy a práci v domácnosti zastávalo další služebnictvo (Rouquier, 2004).

Na konci 19. století se objevila omezení, která ženám znemožňovala přístup k vykonávání některých prací. V roce 1874 byla ženám zakázána práce pod zemí, jednalo se především o práci v dolech, a pro tento zákaz se našlo hned několik důvodů. Zákon měl ženy bránit před násilím, ke kterému by mohlo v temném prostředí docházet ze strany mužů, dalším důvodem byla ochrana ženina zdraví, zejména reprodukčního. V roce 1892 pak bylo ženám ze stejných důvodů zakázáno pracovat v noci (Cornevin Collet, 2002). Tento zákon prohloubil rozdíly mezi příjmy žen a mužů, protože noční práce byla často lépe finančně ohodnocena. I přes špatné finanční ohodnocení tvoří francouzské ženy během 19. století jednu třetinu všech pracujících – v roce 1896 bylo 52 % svobodných žen profesně aktivních, u vdaných žen bylo množství pracujících 38 % (Scott a Tilly, 1975).

Ve 20. století se přístup společnosti v otázce pracujících žen zlepšil a sté výročí vydání Občanského zákoníku přineslo žádoucí změny. V roce 1907 byl vydán zákon, který vdaným ženám dovoľoval svobodně nakládat se svou výplatou, k výkonu povolání ale nadále potřebovali svolení manžela. Během první světové války ženy nahradily muže, kteří odešli na frontu a dostaly tak příležitost pracovat v továrnách a v dalších zaměstnáních, ke kterým neměly snadný přístup. Po návratu mužů se profesní situace žen opět zhoršila, protože byly nuceny vrátit se ke svým původním povoláním, případně do domácnosti. V roce 1938 byl upraven Občanský zákoník z dob Napoleona a ženy tak získaly právo zapsat se svobodně na fakulty, mohly se účastnit zkoušek a přijímat šeky (Schweitzer, 2002). Omezení přišla během 2. světové války v období Vichistického režimu, kdy je vdaným ženám v říjnu roku 1940 úplně zakázáno pracovat ve správě a veřejných službách (Rouquier, 2004). V části okupované Německem byly naopak ženy nuceny pracovat. Některé musely odejít pracovat do Německa, později probíhala nucená práce žen i na okupovaném území Francie (Fauroux, 2019). V květnu 1942 byly zrušeny všechny zákony zakazující práci vdaným ženám. Po válce se postavení v profesním životě zlepšuje s novou Ústavou přijatou v roce 1946, která ženám a mužům zaručuje stejná práva, pracovní práva nevyjímaje.

V roce 1972 zákon stanovuje rovnou odměnu za stejnou práci. O tři roky později legislativa zakazuje psát sexistické pracovní inzeráty a propouští lidi ze zaměstnání na základě pohlaví

nebo rodinné situace, například kvůli většímu počtu dětí. Důležitý je i aspekt vzdělávání, o kterém jsme hovořili v předchozí kapitole. V 70. letech se vyrovnal počet držitelů a držitelek *baccalauréat*, díky kterému se zlepšila situace žen na trhu práce, s vyšším dokončeným vzděláním se totiž objevují lepší pracovní místa a vyšší finanční ohodnocení. V roce 1983 vzniká další zákon, který má za cíl vyrovnat situaci žen a mužů na pracovním trhu. Jeho obsahem je zaručení úplné rovnosti obou pohlaví v profesní oblasti, od nábory, přes odměňování, až po povýšení. Článek²⁵ na stránkách Vie-publique.fr informuje o tom, že zákon také umožňuje jednorázově přijímat afirmativní opatření, jakými jsou například kvóty.

V průběhu let se množství žen v profesním světě neustále zvyšuje – v roce 1962 tvořily ženy jednu třetinu pracujících, v roce 2008 už se jednalo téměř o polovinu (Maruani a Meron, 2012). Důvodů bychom našli několik – lepší profesní podmínky pro ženy, možnost rozhodovat se, zda chtějí mít děti, případně kolik jich chtějí mít, zjednodušený přístup ke vzdělání, a tedy i k lukrativnějším pracovním nabídkám. Přestože francouzské právo situaci žen na trhu práce řeší a snaží se nerovnosti mezi muži a ženami v této doméně narovnávat, realita tomu stále neodpovídá. Ženy kvůli mateřským povinnostem častěji pracují na zkrácený úvazek, který je hůře finančně ohodnocen. Znevýhodněny jsou pak především mateřstvím a přerušením své pracovní činnosti během čerpání rodičovské dovolené, kterou může čerpat jeden rodič maximálně půl roku.

Na některá povolání se podíváme blíže – budou to ženy v armádě, ve vzdělávání a ve vědě. Jedná se o oblasti, které byly považovány za výhradně mužské, ale jejich charakter se postupně mění, nebo se změnil úplně, jako je tomu v případě školství, které je v současné době jedním z nejvíce feminizovaných vůbec.

3.1 Ženy v armádě

Ženy v armádě jsou dodnes mnohem méně zastoupené než muži. Důvodem mohou být fyzické předpoklady, díky kterým jsou muži průměrně silnější než ženy a agresivnější, opomenout bychom neměli ale ani to, že ženy byly donedávna z možnosti sloužit v armádě vyloučeny. Ženské bojovnice jsou přitom známé už z dob antiky, ze které máme příběhy o

²⁵ *Droits des femmes : où en est l'égalité professionnelle ?* (2021)

bájných Amazonkách. Někteří vědci se dnes domnívají, že se nejedná pouze o mýtus, ale že tyto příběhy mají reálný základ ve Skythských kmenech. Při archeologických vykopávkách bylo totiž zjištěno, že až třetina žen pocházející z tohoto kmenu byla pohřbena společně s bodnými zbraněmi (Worrall, 2014). Pro francouzskou historii je významnější osobností Johanka z Arku, která během stoleté války proti Anglii vedla vojsko. Dobývala zpět francouzská města a doprovázela krále ke korunovaci v Reměši. Později byla anglickým soudem obviněna z čarodějnictví a kacířství a 30. května 1431 byla upálena na hranici, o několik století později v roce 1920 byla prohlášena za svatou.

Větší změny v zastoupení žen ve vojskách a armádách přinesla až druhá světová válka. Během první světové války se ženy musely starat o domácnost a zastávat i práci svých manželů. Některé ženy byly ve válce aktivní, ovšem ne jako vojačky, ale ve zdravotnických zařízeních, kde byla jejich role nenahraditelná, účastnily se také špionáží a byly aktivní v odboji. Ve druhé světové válce ženy opět zastávaly pozice ve vojenských zdravotnických zařízeních, ale tentokrát se účastnily i samotného boje (Capdevila, 2000). Některé se přidávaly k pomocným sborům, například k letectvu a stejně jako v první světové válce se angažovaly v odboji.

Od roku 1972 mají muži a ženy ve Francii stejný přístup ke službě v armádě díky zákonu, který upravoval práva a povinnosti vojáků, podmínky jejich přijetí do armády a pravidla ukončení služby. V roce 1998 byly zrušeny náborové kvóty, které omezovaly přístup žen k některým armádním pozicím, v současné době tak najdeme ženy jak na pozicích pilotek, tak lékařek. Francouzská armáda je jedna z nejvíce feminizovaných na světě. Podle *Bilan social* vydaného Ministerstvem obrany tvořily ženy 15,5 % v roce 2015 ozbrojených sil, více než polovinu pozic pak obsazují ve zdravotnickém sektoru armády. Ženy se také společně s muži účastní vojenských operací.

3.2 Ženy ve školství

Ženy měly ve školství zásadní roli, vždy jim totiž náležela úloha děti vychovávat, a to ještě před vznikem školních institucí. Harrigan (1998) se domnívá, že na vzniku francouzského vzdělávacího systému mají nemalý podíl jeptišky, které zajistily dívkám pravidelné vzdělávání v církevních školách a kláštorech. Když se žáci a žačky přesunuli kvůli Ferryho školským zákonům z let 1881 a 1882 z církevních škol do těch státních a byla zavedena

povinná školní docházka, ženám byla vyhrazena edukace mladších dětí. Do té doby bylo státní vzdělání doménou mužů, na středních školách působili výhradně mužští učitelé i nadále (Chanet, 2007). Ve Francii, na rozdíl od většiny evropských zemí, neměly učitelky zakázáno vstupovat do manželství a nebyly nuceny žít v celibátu, od přelomu 19. a 20. století byly naopak ve sňatcích podporovány. Učitelky na středních školách přesto často zůstávaly svobodné. Lelièvre (2016) upozorňuje na to, že tento trend pocházel z původního církevního vzdělávání, kde takto žily jeptiškami.

Už před první světovou válkou tedy francouzské školství směřovalo k většímu zastoupení žen, válka tento proces ale výrazně zrychlila. Během ní byla velká část učitelů povinna odejít na frontu, a tak se státní orgány rozhodly dočasně zaměstnávat ve školách mladé ženy, které měly osvědčení o základním vzdělání. Ze statistiky zveřejněné roku 1921, zjišťujeme, že z 34 480 mobilizovaných učitelů jich 7 407 zemřelo v boji nebo v důsledku války, což činí přibližně 21,5 % (Chanet, 1920). Podíl žen ve školských institucích se tedy zvyšoval kvůli menšímu počtu učitelů, ale nejednalo se o jediný důvod. Dalším možným vysvětlením je i fakt, že se dívkám v posledních letech dostávalo lepšího vzdělávání a ony tak mohly uplatnit své nabyté znalosti a vědomosti při vzdělávání dětí. Jak jsme už zmínili, tento trend se objevuje již před první světovou válkou, část společnosti se ale nadále obává, jaké důsledky ženské vzdělávání přinese, obzvlášť chlapcům. Édouard Herriot, ministr veřejného školství, v roce 1928 vyzval k přísnějšímu dodržování zákona, který ženám dovoluje jen velmi výjimečně učit na chlapeckých školách. Změna přišla o pět let později, kdy vstoupil v platnost zákon o koedukaci. Ženy v té době na smíšených školách již učili a škol, které umožňovaly vzdělání pouze chlapcům, postupně ubývalo. Učitelská profese se u žen těšila čím dál větší oblibě a zájmu, na středních školách feminizace postupovala pomaleji, vrcholu pak dosáhla mezi lety mezi lety 1965 a 1971 (Cacouault-Bitaud, 2001).

Statistika²⁶ Ministerstva školství, mládeže a sportu uvádí, že v současnosti tvoří ženy 85 % učitelského sboru na první úrovni veřejného vzdělávání (základní školy a mateřské školy) a 58,7 % na úrovni středního vzdělávání. V soukromém sektoru je podíl žen ještě vyšší, na základních školách společně s mateřskými školami jsou ženy zastoupeny z 92 %, na středních školách učí 65,9 % žen. Nejpravděpodobnějšími důvody, proč je mužů ve vzdělání

²⁶ *L'état de l'École 2020.*

v dnešní době málo, je finanční ohodnocení učitelské profese, které mužům nepřipadá zajímavé a spousta stereotypů, která muže odrazuje od vykonávání této profese. Nejmenší podíl mužů ve vzdělávání je v mateřských školách, kde se jejich zastoupení pohybuje kolem 7 % (Jaboin, 2010), nejvyšší podíl je naopak na univerzitách.

3.3 Ženy ve vědě

Ženy se ve vědních oborech angažovaly už v antice, ale většina prací byla publikována pod mužskými jmény jejich kolegů. Jedním z případů je Hypatia, která spolupracovala s Theónem. V průběhu let se ženy střídavě mohly a nemohly účastnit vědeckých výzkumů v závislosti na své roli ve společnosti. Ženy měly také dlouho dobu zakázáno studovat na univerzitách a vysokých školách, pravděpodobně je i to důvodem, proč je jejich počet ve vědě pořád výrazně omezen, například École polytechnique ženám umožnila přístup jako jedna z posledních, a to až v roce 1972. Významnou francouzskou osobností v oblasti vědy je Marie Curie Sklodowska, jedna z nejznámějších vědkyň vůbec. Na konci 19. století se kolem ní a jejího manžela tvoří komunita fyziků a chemiků, z nichž je velká část ženského pohlaví (Fellinger, 2010). V letech 1920 až 1940 jsou vědkyně v laboratoři Curiových zastoupeny z 30 %. Přestože se v průběhu let počet žen ve vědě stále zvyšoval, lidé nemají většinou o výzkumnících povědomí. Důvodem je i fakt, že mnohá ženská jména byla ve vědě zapomenuta. Dnes se proto i při vytváření školních učebnic dbá na to, aby se žáci učili nejen o vědcích, ale i o vědkyních. Příkladem takového učebního materiálu může být brožura *40 významných vědkyň od 18. století po současnost*²⁷ od organizace Femmes & Sciences, která se snaží udělat vědu atraktivní i pro dívky a v této publikaci představuje významné ženy z různých oblastí vědy jako je biologie, matematika, fyzika a chemie.

Přestože dívky mají v přírodovědných předmětech ještě na střední škole vyrovnané výsledky s chlapci, na studium technický oborů na univerzitách se jich hlásí výrazně méně, ve výzkumu jich pak zůstává málo. Přesněji v roce 2017 bylo zastoupení dívek v přírodovědných oborech na vysokých školách 36 %, v technických oborech je to ještě méně, 27 % (Moghaddam, 2020). Ačkoliv by se malé množství žen ve vědě a technických oborech by nemuselo zdát jako problém, výzkumy a studie ukazují opak, protože ve vývoji

²⁷ Jedná se o náš vlastní překlad z originálu *40 femmes scientifiques remarquables du XVIIIème siècle à nos jours*. Publikace je dostupná na webových stránkách asociace.

nových technologií a zlepšování těch současných chybí pohled žen a jejich životní zkušenosti. Obsáhle o tom pojednává kniha *Invisible Women*, tedy *Neviditelné ženy*, kterou publikovala britská novinářka Caroline Criado Perez. Kniha představuje například problém s chytrými mobilními telefony. Jejich velikost odpovídá mužské ruce, ale převyšuje průměrnou velikost ženské ruky. Ženy pak mají, pravděpodobně i vlivem používání těchto příliš velkých mobilních telefonů, problémy s karpálními tunely ve větší míře než muži (Criado Perez, 2019, s. 144).

4 Přístup žen k moci

4.1 Moc zákonodárná a výkonná

Ženy byly na konci 18. století občansky aktivní, jako příklad nám může posloužit známý pochod na Versailles, který byl klíčovou událostí Francouzské revoluce. Tyto snahy společensky se angažovat přerušilo v roce 1789 vydání *Deklarace práv člověka a občana*, který zaručoval práva mužům a byl výrazným pokrokem v oblasti lidských práv, ženám ovšem žádná politická práva nezajišťoval. O pár let později je Národním konventem zakázáno, aby ženy vstupovaly do politických klubů a shromažďovaly se na ulici v pětičlenných a větších skupinách (Rouquier, 2004). Minimální přístup žen k moci byl roku 1804 ještě oslaben Občanským zákoníkem, který vyžadoval podřízenost a poslušnost vdaných žen vůči jejich manželům a zajistil, že se ženy stáhly z veřejného života do soukromé sféry. Muži měli oproti tomu od roku 1799 právo volit své politické zástupce nepřímou, podmínkou bylo dovršení 21 let a minimálně roční pobyt na území Francie. Situace se změnila v červnu roku 1815, kdy je obnovena konstituční monarchie, a zavádí se volební cenzus²⁸.

Během Červencové revoluce se ženy začaly sdružovat ve spolcích a vydávat vlastní noviny. Jedním z nich byl i časopis *Svobodná žena*²⁹, který požadoval rovnost žen a mužů a úpravu Občanského zákoníku z roku 1804, nevycházel ovšem příliš dlouho, neboť skupina, která se kolem něj vytvořila, byla společensky odsouzena kvůli nezávaznému sexuálnímu chování (Rouquier, 2004). Další výraznější pokus o ženskou emancipaci se objevil v období Únorové revoluce. Ta měla pozitivní důsledek v podobě všeobecného volebního práva pro muže, a ačkoliv se ženy znovu organizovaly, především kolem časopisu *Hlas žen*³⁰, žádoucích výsledků v podobě volebního práva se jim nedostalo (Doubravová, 2006).

Až do přelomu 19. a 20. století, kdy se zformovalo feministické hnutí, nevznikla žádná výraznější iniciativa, která by usilovala o politická práva pro ženy. Sufražetská a sufražistická hnutí začala být ve Francii aktivní na konci 19. století v období Třetí republiky.

²⁸ Volí pouze ti muži, kteří odvádí na daních stanovenou částku.

²⁹ *La Femme libre*.

³⁰ *La Voix des femmes*.

Jednou z jeho hlavních představitelk byla Hubertine Auclert, o které jsme se již zmiňovali v úvodní kapitole o feminismu. Ta vydávala týdeník *Občanka*³¹, ve kterém vyzývala k udělení volebního práva ženám. V roce 1901 nechala vytvořit poštovní známku (viz. Obrázek 3) zobrazující ženu a muže u volební urny, později vznikla pohlednice se stejným motivem. Při stém výročí vydání Napoleonova občanského zákoníku pořádá protestní akce za jeho úpravu, která by zaručovala rovnost mezi pohlavími, a neúnavně pokračovala v boji za politická práva žen.

Obrázek 3: Poštovní známka Hubertine Auclert na podporu všeobecného volebního práva, zdroj: <http://collections.forumgratuit.org/>

Jednou z nejradikálnějších feministek, sufražetek, této doby byla Madeleine Pelletier, která se v roce 1905 stala první Francouzskou, která získala univerzitní diplom v oboru psychiatrie. Ve svých článcích vyvracela stereotypy o přirozené podřadnosti žen a argumentovala svými znalostmi z oboru anatomie, fyziologie a psychologie. Forma jejího protestu by se i dnes dala považovat za pobuřující, jako příklad můžeme uvést rozbití okna volební místnosti při probíhajících volbách v roce 1908, další výraznou akcí byla o dva roky později její kandidatura do parlamentních voleb. Sowerwine a Maignien (1992) upozorňují na to, že také

³¹ *La Citoyenne*.

pro mladé dívky požadovala sexuální výchovu a vyzývala ženy k vymanění se z nadvlády mužů. Sama odmítala nosit dámské oblečení, měla krátký sestřih a stylizovala se spíše do mužské postavy.

Ženy byly blízko k udělení volebního práva v roce 1914, kdy se o toto téma zajímala velká část společnosti díky Lize voličů pro volební právo žen³². Byla zde šance k jejímu oficiálnímu projednávání, které se ale nakonec kvůli začínající válce nekonalo. Debata o volebním právu žen se objevilo znovu po válce, a to v roce 1919, kdy návrh prošel Poslaneckou sněmovnou a zbývalo tedy jeho potvrzení senátem. V té době se do boje o volební právo žen zapojily i věřící ženy, které se organizovaly do spolků a zasloužily se o rozšíření zájmu o tuto problematiku (Hause a Kenney, 1981). Hlasování se neustále posouvalo až do roku 1922, kdy byl návrh zamítnut. Nejsilnějším argumentem používaným v poválečných letech proti udělení volebního práva ženám byl demografický nepoměr mužů a žen, jehož důsledkem by mohlo být větší množství žen u voleb než mužů.

Mírný pokrok nastal v roce 1936, kdy vstoupily do vlády tři ženy na pozice státních podtajemnic: Cécile Brunschvicg se stává podtajemnicí pro školství, Suzanne Lacore v resortu zdravotnictví se zaměřením na ochranu dětí a Irène Joliot-Curie má na starost oblast vědeckého výzkumu, o jejich dosazení se zasadil tehdejší předseda vlády Léon Blum. Ačkoliv bylo působení těchto žen ve funkci slibným krokem k politickým právům žen, nemělo dlouhého trvání (Bard, 2007). Irène Joliot-Curie podala několik měsíců po jmenování demisi, aby se mohla naplno věnovat své výzkumné práci, a vláda vydržela jen do následujícího roku. Druhá světová válka pak přinesla vichistický režim, během kterého jsou práva žen omezena. Vdané ženy musejí opustit většinu zaměstnání a jsou podporovány v návratu k tradiční roli matky a hospodyně. Režim usiluje o zvýšení porodnosti, jak finančním příspěvkem za každé narozené dítě, tak zpřísněním trestů za podstoupení a provedení potratu (Rouquier, 2004).

Další debaty o udělení volebního práva ženám pak probíhaly v Alžírě, kde pobývala exilová vláda v čele s generálem de Gaullem. Ten podepsal 21. dubna 1944 zákon, který přisuzoval ženám stejná politická práva jako měli muži. Francouzky šly poprvé k volebním urnám o

³² Ligue des électeurs pour le suffrage des femmes.

rok později, jednalo se o volby do obecního zastupitelstva. Ženy ale získaly nejen aktivní volební právo, ale mohly být také samy zvoleny. V roce 1947 má tak Francie první ministryni Germaine Poinso-Chapuis vůbec, konkrétně ministryni zdravotnictví, která byla ve funkci pouze do následujícího roku. Celkově bylo mezi lety 1946 a 1974 ve vládě sedm žen, většinou na pozici státních tajemnic a podtajemnic, pouze jedna žena působila jako ministryně (Bard, 2007). Důvodem je babyboom v poválečném období, který ženám znemožnil politicky se angažovat, protože musely zastávat péči o děti, dalším vysvětlením je i kulturní nepřipravenost na ženské osobnosti v politice. Změna přichází s prezidentem Giscardem d'Estaingem, který ve svém funkčním období jmenoval do vlády devět žen, a na konci 70. let se tak Francie řadí mezi země s největším počtem ministryň. Ženám jsou však pořád vyhrazeny jen některé resorty, jedná se především o děti a mladistvé, vzdělávání, sociální věci, případně zdravotnictví. Velká ministerstva jako vnitra, obrany a financí zůstávala i nadále doménou mužů.

Poměr žen a mužů v politice byl i nadále nevyrovnaný. Podle feministického hnutí je důvodem nízkého počtu žen v politice i nerovnoměrné rozdělení péče o děti a domácnost, jelikož tuto práci většinou zastává žena a společnost po ní plnění této role vyžaduje. Derville a Pionchon (2005) tuto nerovnováhu mezi politicky aktivními muži a ženami dále vysvětlují nepřátelským politickým prostředím, ve kterém se ženy setkávají se sexistickými poznámkami a nepřiměřenými útoky na svou osobu častěji než muži. Antifeministé zdůvodňují nízké zastoupení žen v politice tím, že ženy o tyto pozice nemají zájem, protože kdyby jej měly, už by tuto práci vykonávaly.

Na začátku 80. let se ovšem začínají objevovat hlasy, které volají po zavedení kvót pro vyrovnanější zastoupení obou pohlaví. Jedná se o příklad afirmativní akce, kterou jsme představili v úvodní kapitole. Spočívá v tom, že znevýhodněná skupina je po určitou dobu upřednostňována před skupinou privilegovanou. V roce 1982 byl Národním shromážděním přijat zákon, který stanovil kvótu 25 % žen na seznamech kandidátů ve volbách návrh zákona, později je ale tento zákon odsouzen Ústavní radou a je označen za protiústavní (Bereni a Ravillard, 2007). K pozdějšímu vydání zákonů o paritě přispěla i úmluva Organizace spojených národů, kterou Francie ratifikovala v prosinci 1983, čímž se zavázala k přijetí opatření odstraňujících diskriminaci žen. Tato úmluva mimo jiné umožňuje zacházet

různě s muži a ženami, tedy přijímat afirmativní akce s cílem nápravy nerovností mezi muži a ženami.

Požadavek na zákon o paritě vyvstane o deset let později. Během prezidentské volební kampaně Jacques Chirac slíbil zřízení Střediska pro sledování parity mezi ženami a muži³³. Ta byla vytvořena v roce 1995 a o rok později přišla se zprávou, která navrhovala legislativní změny, které by mohly pomoci rovnému zastoupení. Ve stejném roce je v týdeníku L'Express zveřejněn manifest na podporu parity, který je podepsán deseti politiky z různých stran (Picq, 2002). Během roku 1999 vychází pozměňovací ústavní zákon, který podporuje rovný přístup žen a mužů k volitelným funkcím. O rok později je přijat zákon o paritě a politické strany mají povinnost prezentovat stejný počet žen a mužů na seznamech kandidátů. Na dodržování tohoto zákona dohlíží právě Středisko pro sledování parity, za jeho porušení jsou strany penalizovány tím, že se jim sníží veřejné financování ze strany státu. Jedná se o pokuty v hodnotě několika milionů korun. Zákon o paritě byl v roce 2007 ještě doplněn o povinnost sestavovat kandidátní listinu tak, že se střídají kandidáti ženského a mužského pohlaví, aby nenastala situace, že první místa na seznamech obsadí jen zástupci jednoho pohlaví. Zákon byl upraven znovu v roce 2013 a specifikoval podmínky pro volby do různých úrovní státní správy.

Článek *La parité politique* (2021) na stránkách Vie-politique.fr uvádí, že paritní zákony přinesly žádoucí výsledky ve větších volbách. Příkladem je podle něj obzvláště model z Evropského parlamentu, kdy je ze 79 francouzských europoslanců 39 žen a 40 mužů. Výrazně se také zvýšil počet žen v Národním shromáždění, kde se jejich zastoupení pohybuje kolem 40 %, méně je pak žen v senátu, kde tvoří senátorky pak 30 % všech členů. Menší zastoupení žen naopak zůstává v obcích s méně než 1000 obyvateli.

4.2 Moc soudní

Povolání soudkyně mohou ženy vykonávat od roku 1947, kdy byla přijata nová Ústava, která zaručovala stejná práva oběma pohlavím. Advokátní činnost mohly ženy vykonávat téměř o padesát let dříve, zákon jim umožnil složit právnickou přísahu v roce 1900.

³³ Jedná se o náš vlastní překlad, název instituce zní ve francouzštině Observatoire de la parité entre les femmes et les hommes.

První návrhy úpravy zákona umožňující ženám přístup k soudní moci se objevily na začátku třicátých let. Odpůrci považovali ovšem přijetí takového zákona za ohrožení spravedlnosti. Ženy byly v té době stále spojovány se slabostí, citlivostí a křehkostí a tyto vlastnosti se s typickým obrazem soudce, který má být nestranný a racionální, vylučovaly. Údajná intelektuální nepřipravenost a neznalost žen v oblasti jurisdikce tak nebyly jedinými důvody pro odmítnutí návrhu (Boigeol, 1996). Otázka se znovu navrátí na konci války, kdy je uzákoněno všeobecné volební právo. François de Menthon, tehdejší ministr spravedlnosti exilové vlády, předložil v roce 1945 návrh týkající se vstupu žen na pozice soudkyň. Odvolával se na nedávno získaná politická práva žen a na nově vzniklou funkci soudce mladistvých, pro kterou byly ženy zamýšleny jako více kompetentní. Návrh je odložen, protože existují důležitější politické kroky, které je potřeba učinit. V té době ale už některé ženy zasedají u porotních a trestních soudů³⁴ díky vyhláškám z roku 1944.

Další návrh předložil v roce 1946 Robert Lecourt, tehdejší ministr spravedlnosti. Ten zakládá svou argumentaci na přesvědčení o tom, že ženy a muži mají rozdílné vrozené schopnosti a vlastnosti, díky kterým se ženy hodí na některé pozice více než muži. Ženy jsou pak podle něj lépe předurčeny k vykonávání soudní činnosti v oblasti rodinného práva nebo v případě mladistvých delikventů, v jiných sférách by ale jejich aktivita měla být omezena (Boigeol, 2015). Text je 1. dubna 1946 přijat Národním shromážděním bez jakýchkoliv navrhovaných omezení, která by ženám vymezovala jen některé resorty. V následujících letech se ale soudkyně potýkají se znevažováním svých schopností a část soudců a porotců se obává, jaké důsledky přinese feminizace jejich povolání. Tyto obavy nevymizely až do dnešních dnů. Míra feminizace se totiž s výjimkou šedesátých let³⁵ pořád zvyšovala. V roce 2017 ženy tvořily téměř 66 % soudců, v některých oblastech práva se jejich zastoupení pohybuje okolo 70 %, naopak jsou domény, ve kterých stále převažují muži. Vzhledem k francouzské politice, která si za cíl klade paritu ve veřejných funkcích, není taková míra feminizace přijímána s velkou oblibou. V roce 2017 tak byla vydána zpráva ministerstva spravedlnosti³⁶ s konkrétními doporučeními, jak postupovat, aby se počty žen a mužů v

³⁴ Trestním soudem myslíme *Cours de justice*, porotním soudem *Cours d'assises*.

³⁵ V té době probíhal ve Francii baby boom a ženy zůstávaly doma s dětmi.

³⁶ *La Féminisation des métiers du Ministère de la Justice*.

právnických povoláních vyrovnávaly. Jako příklad můžeme uvést deváté doporučení, které nabádá k zahájení sociologických studií zabývajících se tím, jak jsou právníkové profese atraktivní pro mladší generace. Největší problém nastává v nepoměru žen a mužů v oblasti rodinného práva, kde jsou otcové mnohdy znevýhodňováni soudem, který jim svěřuje děti do péče méně často než matkám. Paradoxně se tedy jedná o doménu, která byla ženám v minulosti určena, ale jejíž ovládnutí ženami dnes přináší do společnosti nerovnosti.

5 Emancipace žen v soukromém životě

5.1 Manželství

Význam manželství, věk manželů a podmínky rozvodu se spolu s vývojem společnosti výrazně měnily. Jedním z legitimních důvodů k rozvodu je cizoložství, jímž se budeme také zabývat, protože emancipace žen hrála v této otázce velkou roli. V historii byla žena označována za hlavního viníka cizoložství a čekaly ji větší tresty než muže. Jako vysvětlení sloužil argument, že žena vždy ví, že je dítě její, zatímco muž tuto jistotu postrádá. Ve středověku byly běžnými tresty veřejné ponížení, pokuty nebo vězení, což je ještě mírný trest oproti některým zemím na Blízkém východě, kde se cizoložství žen trestalo, v některých místech dokonce stále trestá, i veřejným ukamenováním.

Ačkoliv známe instituci manželství už z dob Římské říše, významně se upravilo později pod vlivem křesťanství. Na čtvrtém lateránském koncilu v roce 1215 bylo manželství ustanoveno jako svátost. Byly sjednoceny podmínky pro uzavření sňatku, mezi které patřil například souhlas obou partnerů a manželství se stalo nerozlučným. Církevní manželství se tak stává společenskou normou, což trvá do 16. století, kdy se ve Francii začínají objevovat pokusy o to, aby bylo manželství jako instituce zesvětšeno.

Během osvícenství se přístup k manželství změnil a v ústavě ze dne 3. září 1791 je uzákoněno civilní manželství. O rok později je Národním shromážděním přijat zákon, které povoluje rozvod. Mezi oprávněné důvody k rozvodu patří odsouzení za trestné činy, emigrace nebo závažné zdravotní důvody. Rozvod také může proběhnout po vzájemné dohodě nebo po zjištění neslučitelnosti temperamentu. Stejný zákon také určuje minimální věkovou hranici pro vstup do manželství u dívek na 13 let, u chlapců na 15 let a ukládá, že se tak může stát pouze se souhlasem rodičů. Ženy využívají v té době možnosti rozvodu častěji než muži, mezi časté důvody, proč se tak rozhodnou patří špatné zacházení ze strany manžela, jeho odchod od rodiny nebo nevěra (Phillips, 1979). Ta byla v případě žen velmi tvrdě trestána, a to doživotním vězením, pokud muž nechtěl vzít svou manželku zpět, nebo pobytem v klášteře do konce života. Na druhou stranu pro nevěrné manžele žádné sankce neplatily. Mírná změna přišla s občanským zákoníkem z roku 1804, kdy se z cizoložství stal přešůpek a za nevěru čekal manželku a jejího milence trest odnětí svobody na tři měsíce až dva roky. Nerovnost mezi muži a ženami ale přetrvávala, manželka mohla svého nevěrného

muže žalovat pouze v případě, že jí byl nevěrný v jejich vlastním domě. Toho pak nečekalo za tento přestupek vězení, jen pokuta v rozmezí od sta do dvou tisíc franků. Napoleonův zákoník ponechal možnost rozvodu, ale výrazně jej omezil. Rozvedené osoby nesměly se svým milencem či milenkou vstoupit do manželství. Také rozvod pro neslučitelnost temperamentu byl omezen věkem manželů, u mužů byla věková hranice stanovena na 25 let, ženy se musely pohybovat od 21 let do 45. Dále záleželo na závažnosti neslučitelnosti a délce manželství, které muselo trvat déle než dva roky, ale méně než dvacet let. Mimo to zákoník vyžadoval vyšší věk pro vstoupení osob do manželství – u dívek 15 let a u chlapců minimálně 18 let, v případě, že se partneři chtěli vzít bez souhlasu rodičů, mohli to udělat až po svých 25. narozeninách.

Možnost rozvodu byla úplně zrušena za vlády Ludvíka XVIII. v roce 1816, kdy se katolicismus stal opět státní náboženstvím (Phillips, 1979). Pokusy o obnovení Napoleonova zákona o rozvodu se objevily během červencové revoluce, ale návrhy byly odmítnuty. V roce 1848 vyvstávají požadavky na znovuoobnovení rozvodu i z feministického hnutí, konkrétně od skupiny žen vytvořené kolem časopisu *La Voix des Femmes* (Chastain, 1999). Návrh se rychle setkává s odporem francouzské společnosti, jeho odpůrci se obávají přílišné emancipace žen, čímž dojde k tomu, že Národní shromáždění návrh ani neprojednává.

Rozvod byl tedy obnoven až v roce 1884. Vycházel z verze v občanském zákoníku z roku 1804, liberálnější návrh podobný zákonu z roku 1792 neprošel. Jedním z možných důvodů k rozvodu je opět cizoložství, které je i nadále pokutováno. Mírná změna v otázce nevěry přišla o 20 let později, kdy byl zrušen zákaz sňatku mezi nevěrným manželem/manželkou a jeho milenkou/milencem. V roce 1938 byl přepracován Občanský zákoník a byla tak zrušena právní nezpůsobilost vdaných žen. Francouzské ženy získaly právo zapsat se na univerzitu, uzavřít smlouvu na vlastní majetek, nebo přijmout dar. Pro ženskou emancipaci bylo zrušení právní nezpůsobilosti velkým krokem. Na rozvod, jak jej známe dnes, bylo ale potřeba počkat téměř dalších 40 let. Byl přijat zákonem v roce 1975 a oficiální stránky francouzské vlády³⁷ uvádí, že ho podpořil tehdejší prezident Valéry Giscard d'Estaing i předseda vlády Jacques Chirac. V témž roce přestala být nevěra v manželství považována za přestupek a

³⁷ Ve článku *Le divorce est rétabli en France par la loi Naquet, après 68 ans d'abolition* z roku 2017.

dětem narozeným v nemanželských vztazích byla přiznána rovná práva s dětmi narozenými v manželství.

Muži vstupovali, a stále vstupují, do manželství v průměru později než ženy, museli mít totiž zajištěnou práci a schopnost uživit rodinu. Často si pak brali mladší ženy, které mohly na svět přivést dostatek potomků. Ženě manželství dodávalo finanční jistotu, ale zároveň ji činilo závislou na manželovi, muž od sňatku očekával zaručenou péči o domácnost, kterou měla na starost jeho manželka a pokračování své rodiny prostřednictvím potomků. Jak napsala Simone de Beauvoir (1949, s. 226): *Manželství znamenalo odjakživa něco docela jiného pro ženu a něco docela jiného pro muže*. Dnes je tento institut chápán jako stvrzení vzájemné lásky a úcty, do kterého lidé vstupují dobrovolně a primárním důvodem většinou nejsou ekonomické výhody, které z něj plynou.

Od roku 2006 platí, že ve Francii mohou sňatky uzavírat pouze osoby starší 18 let, do té doby byla hranice pro dívky stanovena na 15 let. Posunutí této hranice přišlo z důvodu ochrany mladých žen před nucenými sňatky. Státní zástupce však může nadále ze závažných důvodů udělit páru výjimku, nejčastěji se tak stává v případě těhotenství. Nezletilí potřebují pro manželství souhlas rodičů. Francouzská jurisdikce vyžaduje vzájemný a svobodný souhlas partnerů, pokud má matrikář podezření, že souhlas nebyl udělen dobrovolně, může partnery jednotlivě vyslechnout. Co se týče stejnopohlavních párů, ty mohly od roku 1999 uzavírat ve Francii registrované partnerství a sdílet společnou domácnost. Právo na sňatek homosexuálních párů byl přijat 17. května 2013 a Francie se tak stala devátou zemí v Evropě, která manželství pro všechny umožnila. Zákon rovněž povolil adopce dětí ze stran homosexuálů. Před tímto zákonem bylo možné si děti adoptovat jako jednotlivce, ale ne jako uznávaný homosexuální pár.

Na stránkách francouzského statistického institutu³⁸ jsou uvedeny výsledky z průzkumu provedeného v roce 2017. Ve stejném roce bylo ve Francii uzavřeno 228 000 manželství, z čehož přibližně 3 % tvoří sňatky stejnopohlavních párů³⁹. U páru různého pohlaví míra uzavřených sňatků klesá, necelá polovina (45 %) manželství končí rozvodem. Jedním z

³⁸ Institut national de la statistique et des études économiques (Insee). Výsledky průzkumu jsou prezentovány ve článku *Mariages - Pacs – Divorces* (2018).

³⁹ Homosexuální muži uzavřeli v roce 2017 více sňatků než ženy, ty tvořily 42 %.

častých důvodů k rozvodu zůstává stále nevěra. U žen tendence k nevěře stoupají tak, jak se postupně emancipují. Zatímco na počátku tisíciletí byla nevěrná jedna čtvrtina žen oproti 39 % mužů, do roku 2016 se počet nevěrných žen zvedl na 33 %⁴⁰.

Diskutovaná otázka, která se ke sňatkům váže, je změna rodného příjmení. V roce 1995 si 91 % vdaných žen vzalo příjmení svého manžela, zatímco pouze 7 % zvolilo složené příjmení, tedy ponechání rodného příjmení a přidání toho manželova. Ženy ovšem nejsou nuceny změnit si jméno, podle zákona z 23. srpna 1794 nesmí žádný občan nést jiné jméno nebo příjmení než to, které má v rodném listu. Praxe ale vypadá jinak, realitu upravuje i vyhláška z roku 1974, ve které je zaneseno, že jedinec v manželském svazku může v každodenním životě nést jméno svého manžela nebo své manželky tak, že ho přidá ke svému rodnému příjmení⁴¹. V případě ženy může dokonce celé své rodné příjmení nahradit. Muži mají tuto možnost až od roku 2002 a až o deset let později si první muž ve Francii vzal příjmení své manželky. V případě kombinace obou příjmení je volba pořadí na manželech, ale ve čtyřech z pěti případů je první jméno muže a druhé jméno ženy. Muži si ovšem mění jméno jen zřídkakdy.

5.2 Mateřství a jeho vliv na život žen

Přístup k porodům byl ve Francii výrazně ovlivněn křesťanstvím a judaismem. Ty ukládají ženě jako trest za Evin hřích rodit v bolestech, nabízí však alternativní možnost k porodu a mateřství, kterou je celibát. Ve středověku se porody odehrávaly ve venkovském prostředí, kde si ženy byly vzájemnou oporou, předávaly si zkušenosti a pomáhaly si během těhotenství i po něm, v období šestinedělí. Muži byli v této době z porodů a věcí týkajících se mateřství vyloučeni, jejich dnešní úlohu plnily právě ostatní ženy. Podle organizace *Société d'histoire de la naissance* byla tehdy úmrtnost matek 1 až 2 % a tyto šance se pro ženy zvyšovaly s dalšími porody. Do rodin se běžně narodilo i šest a více dětí, protože nebylo neobvyklé, že dítě zemřelo při porodu nebo vlivem nemoci v následujících letech. Děti také brzy začínaly pomáhat rodičům s prací, zejména v zemědělských oblastech. Žádná práva na ochranu dětí v té době neexistovala.

⁴⁰ Informace jsme čerpali z ankety prezentované v článku: *Enquête: L'infidélité à la française se porte bien* zveřejněném v roce 2019 v deníku Libération.

⁴¹ Toto nově vytvořené příjmení pak používají i správní orgány v oficiální komunikaci.

V 16. století se situace ohledně porodnictví a mateřství změnila, vlivem kněžích a lékařů, kteří se v této oblasti začínají angažovat (Tanguay, 2013). Role matek byla výrazně závislá na sociální vrstvě, ve které se žena nacházela. Zatímco u šlechtických rodin bylo zvykem posílat děti pryč z města na venkov, čímž se role matky zmenšovala, obyvatelky venkova měly výchovu a vzdělání svých dětí na starost, a byly tak hlavními pečujícími osobami.

Během osvícenství v 18. století se rozšířila idea matky jako milující a něžné osoby (Tanguay, 2013). V tomto období se více lidí vzdělává v oblasti lékařství, důsledkem je pak přítomnost porodních asistentek u porodu, které měly snižovat počet úmrtí novorozenců i matek. Muži se začínají zapojovat do procesu porodů, především jako lékaři a jen oni mají právo zasahovat do porodu nástroji jako jsou porodnické kleště. V nemocnicích, kam se začaly porody pomalu přesouvat, se ovšem rychle šířila horečka a novorozenci a ženy tak podle již zmíněné organizace *Société d'histoire de la naissance* umírali až ve 20 % případů. V důsledku toho se v nemocničním prostředí dbalo čím dál více na čistotu, která zajišťovala bezpečnější podmínky pro matku i pro dítě. Přibližně od poloviny 18. století se rozšířila analgetika jako morfium a chloroform, která pomáhala ženám při porodních bolestech. Jelikož porodní asistentky neměly dovoleno podávat jakékoliv léky, vytvořila se větší závislost na lékařích. Katolická církev toto počínání odsuzovala s odvoláváním na Bibli, ve které je psáno, že musíme rodit v bolestech, čemuž se ale ženy s pomocí medikamentů snažily vyhnout.

V první polovině 19. století vznikají první zákony⁴², které regulují dětskou práci a na konci století je zaměstnávání dětí omezeno zavedením povinné školní docházky. Počet narozených dětí na jednu ženu se i v důsledku toho snižuje, dalším důvodem je lepší a dostupnější zdravotní péče díky které umírá méně dětí.

Během první světové války se počet narozených dětí ještě zmenšil. Po jejím konci tak byly ženy výrazně podporovány v roli matky a státem byla požadována větší porodnost. Hlavním důvodem, který k tomu vedl, byly velké ztráty na lidských životech během války. První návrh na podporu žen, které zůstávají v domácnosti, aby se staraly o děti, se objevil v roce 1921. Přestože byl zákon zamítnut, téma zůstávalo ve společnosti stále přítomné (Collombet,

⁴² První zákon byl přijat 22. března 1841.

2016). Ve 20. a 30. letech se rozšířil porod v nemocnicích a probíhala zde většina porodů. Protože se snížila míra porodnosti, stát přišel v roce 1938 s podporou rodiček, které dostávají navíc 5 % z referenčního rodinného příjmu. Tento příspěvek byl zamýšlen výhradně pro čerpání matkami, s možností, že by zůstal s dětmi doma otec, nikdo nepočítal. O rok později byl příspěvek zvýšen na 10 %. Během Vichistického režimu, který byl ve Francii nastolen v roce 1940 a trval čtyři roky, byl zaveden ještě nový typ příspěvku pro rodiny s dětmi, který zohledňoval jejich počet. Na jedno dítě dostávaly rodiny 20 % z referenčního příjmu, u dvou dětí se jednalo o jednu čtvrtinu, u tří dětí dokonce 30 %. Práce vdaných žen byla v té době zakázána ve veřejných službách a správě taktéž z důvodu podpory jejich rodinného života (Rouquier, 2004). Po druhé světové válce zůstává výše finanční podpory pro rodiny s jedním dítětem stejná, tak jak byla zavedena během války, u většího počtu dětí se výše příspěvku ještě zvedá. Na baby boom, který nastal po skončení války, a na zvýšení mzdy, nebyl ale systém dávek nastavený. Ke konci 40. let tak byla přijata opatření, která finanční podporu snížila. V následujících dvaceti letech jsou pak příspěvky dále omezovány. V této době probíhá většina porodů v nemocnicích, u domácích porodů tak zůstávají už jen ženy na venkově a některé z vyšší střední třídy. Podle informací z deníku Le Monde (2017) proběhlo během roku 1962 ve Francii 96 % porodů v nemocnici.

V 70. letech jsou legalizovány antikoncepční pilulky a dekriminalizují se interrupce, díky čemuž se ženy mohou svobodně a informovaně rozhodnout, zda se stanou matkami či nikoliv. O deset let později se objevila epidurální anestezie a její využití u porodu, které bylo vítáno feministickým hnutím, protože vedlo k osvobození žen od bolesti. Dnes probíhá 99 % porodů v nemocničních zařízeních, ale v posledních letech se objevuje trend, kdy k nim ženy hledají jinou alternativu. Otvírají se tak například porodní domy⁴³, které nabízejí individuálnější přístup a přítomnost porodních asistentek namísto lékařů. Není totiž výjimkou, že se ženy při porodu setkají s fyzickým nebo psychickým násilím, které zahrnuje slovní napadání ze strany zdravotnického personálu nebo provádění některých úkonů bez souhlasu rodičky. Jedním z takových zákroků je i *steh pro manžela*, kdy lékař použije jeden nadbytečný steh pro zúžení pochvy. Tato situace se ještě zhoršila během epidemie COVID-

⁴³ Ve francouzštině se tyto domy nazývají *maisons de naissance*.

19, kdy nemohli být u porodů přítomní otcové, kteří jsou často těmi, kteří dohlížejí na správné zacházení s rodičkou ze strany lékařského personálu.

Úloha mužů ale u porodu nekončí, naopak jsou podporováni v tom, aby otcovskou roli zastávali ve větší míře než dřív. Napomáháno tomu bylo i některými kroky státu. V roce 1978 byl zaveden rodičovský příspěvek, který zvýhodňoval rodiny s ohledem na věk dětí a jejich počet a zároveň s tím byly zrušeny předchozí příspěvky, které podporovaly výhradně ženy, aby zůstávaly s dětmi doma (Collombet, 2016). V současné době trvá mateřská dovolená ve Francii 16 týdnů. Z toho 6 týdnů před porodem a 10 týdnů po porodu. Délka se mění v závislosti na počtu dětí, se třetím dítětem se tato doba prodlužuje na 26 týdnů, v případě vícečetného těhotenství je ještě delší. Žena se může rozhodnout, jestli si mateřskou zkrátí, ale aby nepřišla o příspěvky, musí mateřská trvat minimálně 8 týdnů, 6 z toho až po termínu porodu. Otec může také čerpat mateřskou, v tomto případě spíše otcovskou, dovolenou, a to maximálně 11 po sobě jdoucích dnů. Tuto možnost Francie nabízí od roku 2002.

Rodičovská dovolená trvá v případě prvního dítěte 6 měsíců, v roce 2015 došlo k reformě, která má za cíl zvýšit podíl mužů na péči o dítě. Dovolená může trvat až 1 rok, za podmínky, že oba partneři čerpají 6 měsíců. Podle nejnovější zprávy z dubna 2021 tuto možnost využívají pouze 2 % otců (Périver a Verdugo, 2021) na rozdíl od Skandinávie, kde je to přibližně 30 %. Ve Francii je dostupná předškolní péče pro děti už od útlého věku a ženy mají možnost pracovat na částečný úvazek, což jim umožňuje zůstat na pracovním trhu i přes mateřství.

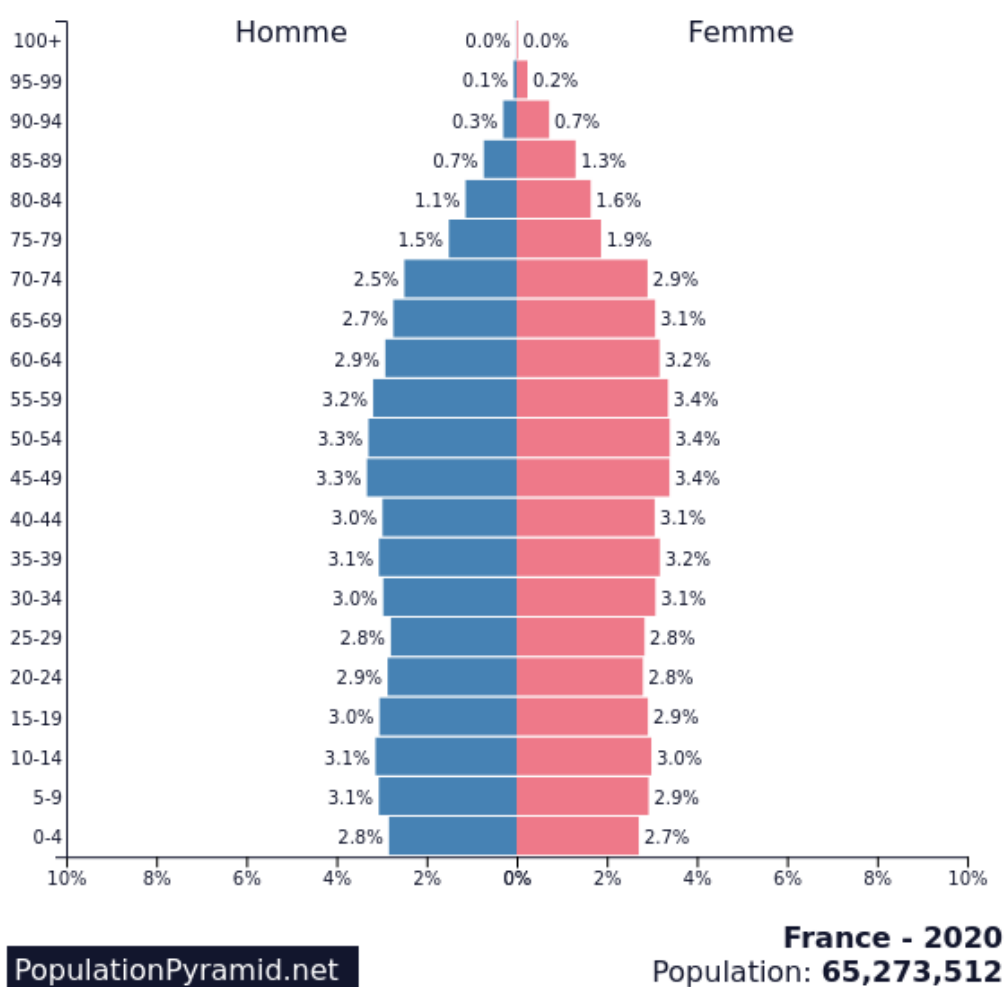
Mateřství je jedním z důvodů, které vedou k tomu, že důchody žen jsou o 42 % nižší než u mužů. Mateřství totiž ženy vyřadí minimálně na pár týdnů z práce, péči o děti věnují také více času než muži, využívají zkrácené úvazky, které jsou hůře finančně ohodnoceny a častěji vykonávají neplacenou práci v domácnosti. Za neplacenou práci považujeme nezbytné úkony, za které nedostáváme finanční ohodnocení, jako příklady můžeme uvést vaření, uklízení, praní, nákup potravin, ale i péči o děti nebo jiné příbuzné.

5.3 Nehonorovaná práce

Ženy mají od nepaměti na starost domácnost a úkony spojené s péčí o děti. V historii mělo toto fungování své opodstatnění, protože muži trávili více času v práci mimo domácnost, a tak tyto činnosti zůstávaly v režii žen. Tato práce byla dříve odměňována finanční stabilitou, kterou v rodině zajišťoval muž, i když jak jsme již ukázali v předchozích kapitolách, v zemědělských oblastech se ženy také podílely na přispívání do rodinného příjmu. Od začátku 20. století se množství žen, které se věnovali profesnímu životu, zvyšovalo, ale jejich práce v domácnosti výrazně neubývala. Často se tak hovoří o takzvané *druhé směně*, která ženu čeká, když přijde ze zaměstnání domů. Částečně ženám ulevil technologický pokrok a distribuce různých pomocníků do domácností od praček, myček až po vysavače. Bohatší rodiny si případně mohou platit někoho, kdo tuto práci udělá za ně, většinou jsou to ženy (chůvy, uklízečky), které pořád doma čeká druhá neplacená směna.

V roce 1999 vykonávaly ženy dvě třetiny domácích prací, postupně se toto číslo snižuje a vyrovnává se s muži. Je potřeba také říct, že ti trávili v té době více času studiem nebo v zaměstnání než ženy (Adair, 2004). Podle údajů Evropského institutu pro rovnost žen a mužů z roku 2016 80 % žen říká, že stráví každý den vařením nebo uklízením alespoň hodinu denně, zatímco u mužů je to pouhých 36 %. V péči o děti a příbuzné, kteří jsou závislí na ostatních, se podíl žen a mužů neliší tolik, každodenně tuto činnost provádí alespoň hodinu 46 % žen a 29 % mužů. Ženy se, častěji než muži, starají o děti i své stárnoucí rodiče. Později, v případě, že je jejich partner starší a nemohoucí, pečují i o něj. Z všech lidí, kteří neformálně pečují o seniory nebo zdravotně postižené jsou ženy zastoupeny z 63 %. K odstraňování těchto nerovností přispívá i to, že se většina mužů chce na chodu domácnosti aktivně podílet. *Z průzkumu z roku 2014 vyplývá, že 79 % mužů spíše souhlasí s tím, že by se na rodinném příjmu měli podílet oba partneři. O něco méně jich pak nesouhlasí s tím, že by měla výhradně žena zůstat doma a starat se o děti* (Kabengwa, 2017). Nejméně práce v domácnosti naopak dělají ženy, které jsou bezdětné a pracují na plný úvazek, se snižujícím se úvazkem a s narůstajícím počtem dětí se čas trávený aktivitami jako je úklid, nákupy a vaření zvyšuje. Když se vrátíme k otázce důchodů, jejich rozdílná výše u mužů a žen se stále víc vyrovnává. Nejen díky rovnoměrnějšímu rozdělení práce v domácnosti a v péči o děti, ale i z důvodu výhodnějších podmínek, které jsou v současnosti pro ženy na pracovním trhu nastaveny.

Podle stránek *La retraite en clair* se tyto narovnosti částečně stírají v pozdějším věku pozůstalostním důchodem, který se vyplácí pozůstalému manželovi nebo manželce. Zpravidla jsou těmito pozůstalými ženy, protože jejich střední délka života je vyšší než u mužů (viz. Obrázek 4). Dále se pak důchod zvyšuje i s přítomností dětí, ale muži z této kompenzace těží víc než ženy, protože výše této kompenzace je úměrná důchodu. Dále existuje podpora pro nejvíce znevýhodněné starší osoby, tam jsou také ženy častěji těmi, kdo ji čerpají. Díky těmto kompenzacím se rozdíly mezi důchody mužů a žen snižují na 28 %.

Obrázek 4: Věková pyramida, Francie 2020, zdroj:
<https://www.populationpyramid.net/fr/france/2020/>

6 Násilí na ženách

Zmínky o násilí páchaném na ženách můžeme najít už v biblickém Starém zákoně v části *Deuteronomium*, kde se píše například to, že dívka, která při svatební noci nebyla panna, má být ukamenována izraelskými muži. Stejný trest postihne i vdanou ženu, která byla znásilněna ve městě cizím mužem a nekřičela. V dnešní západní společnosti jsou takové veřejné tresty nemyslitelné, násilí na ženách se ale přesto děje. Především za zavřenými dveřmi domácností. Dlouhou dobu se udržovalo přesvědčení, že násilí v partnerských vztazích je jejich běžnou součástí. V období středověku měl muž právo svou ženu napravit a fyzicky usměrňovat, pokud dělala něco, co uznal za nevhodné (Vanneau, 2006). Nebylo tedy neobvyklé, že manžel svou ženu uhodil. V případě, že byl jeho čin přiměřený, což znamenalo, že zranění nekrvácelo nebo nedošlo k úmrtí, jednalo se o legální způsob řešení manželských problémů. Během 16. a 17. století se pak v Evropě konaly čarodějnické procesy, kdy byly především ženy, v některých případech i muži, obviňovány z čarodějnictví a na základě tohoto obvinění a následného prošetření, byly popraveny. Počty obětí se v Evropě odhadují na 50 000 až 200 000. Hony na čarodějnice postupně vymizely s nástupem osvícenství, které se odklání od víry v Boha a nastavuje společenské základy lidských a občanských práv. Ačkoliv Francouzská revoluce zajistila mužům rovná práva před zákonem, nijak výrazně se nedotkla ženských práv v manželství. Občanský zákoník z roku 1804 právo manžela napravit svou manželku nijak neošetřuje, ale alespoň umožňuje odejít ze vztahu z důvodu špatného zacházení nebo závažných urážek a zranění. Až v roce 1938 je zákonem, který zrušil právní nezpůsobilost vdaných žen, odstraněno i právo manžela na napravování manželky prostřednictvím fyzických trestů. Článek *Que dit la loi ?* (2020) informuje o tom, že během 90. let 20. století byl ustanoven termín *domáci násilí* i v trestním zákoníku. Jedná se o násilí, které probíhá mezi partnery, současnými nebo minulými. Často vede k tomu, že jeden partner je podřazen druhému, je opakovaně napadán a je omezen jeho kontakt s přáteli a rodinou. Domáci násilí má několik forem, může jít o násilí fyzické, dále psychické, mezi které řadíme například urážky a manipulaci, dalším typem je násilí sexuální, tedy znásilnění nebo osahávání, méně známé ekonomické násilí, kdy násilník odstřihne oběť od finančních příjmů a zabavuje ji peníze.

V roce 2000 vzniká ve Francii první velký průzkum, zastřešovaný Ministerstvem zaměstnání a solidarity⁴⁴, zaměřený na násilí proti ženám, který vychází z odpovědí téměř sedmi tisíc žen ve věku 20 až 69 let na otázky, zda zažily fyzické násilí v posledních dvanácti měsících. Cílem průzkumu je ukázat, jak násilí ovlivňuje zdravotní stav žen. Výsledkem je zjištění, že na 4 % žen byl za poslední rok minimálně jednou spáchán nějaký násilný čin. Ženy se zkušeností s násilím pak mají častěji sebevražedné myšlenky a celkově horší psychické zdraví (Saurel-Cubizolles, 2005). V roce 2011 přijala Francie Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, také známou jako Istanbulskou úmluvu. Ta má za cíl prevenci, která spočívá v odbourávání genderových stereotypů a rolí, vzdělávání v této problematice, a to pomocí osvětových kampaní, školení odborných pracovníků a zařazení genderové tematiky do školních osnov. Hlavní částí Úmluvy je ochrana obětí, které se má dosáhnout prostřednictvím dostatečného množství azylových domů, zavedením tísňových linek a dále trestním stíháním pachatele. Jedná se o první takto komplexní dokument, který má za cíl potírat násilí páchané nejen na ženách, ale i na dětech, mužích a seniorech. Ve Francii vstoupila Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí v platnost v roce 2014.

Domácí násilí se děje i mužům, u kterých je bagatelizováno častěji než u žen. Genderové stereotypy totiž určují muže jako silného jedince schopného se bránit a ženu jako slabou a křehkou. U ženy proto společnost spíš pochopí, že se neubráníla, na rozdíl od muže, který je po nahlášení takové skutečnosti obvykle vystaven výsměchu. Proto muži nahlašují domácí násilí ještě méně než ženy, a to přesněji ve 3 % případů (Marchand, 2015).

Násilí v partnerských vztazích může v některých případech vést až k vraždě týraného člověka. Ženy jsou ve většině případů oběťmi takových zločinů, pachateli jsou přibližně v 80 % případů muži. Ve Francii se z toho důvodu v posledních letech mluví o takzvané *femicidě*. Jedná se o vraždy žen rukou jejich partnerů nebo ex-partnerů. Podle studie⁴⁵ o těchto typech trestných činů zemřelo takto v roce 2019 146 žen, což je o 21 % víc než v roce 2018. Nejčastějším důvodem k zabití partnerky je hádka, dalšími běžnými motivy k vraždě jsou rozchod a žárlivost partnera. Méně častými důvody je nemoc nebo stáří partnerky a

⁴⁴ Ve francouzštině se instituce nazývá Ministère de l'Emploi et de la Solidarité. Od roku 2015 Ministerstvo práce, zaměstnání a sociální solidarity (Ministère du Travail, de l'Emploi et de la Solidarité sociale).

⁴⁵ *Etude nationale relative aux morts violentes au sein du couple en 2019.*

deprese pachatele. Necelá polovina žen, která byla svým partnerem nebo bývalým přítelem usmrčena, se už v minulosti s násilným chováním ve vztahu setkala a 43 % z nich podalo trestní oznámení. Během pandemie Covid-19 se tyto problémy ještě prohloubily, protože pro oběti domácího násilí je ještě těžší násilného partnera opustit. Francouzská vláda se ale nadále snaží bojovat proti domácímu násilí, má zavedenou platformu, na které je možné sexuální a domácí násilí nahlašovat, finančně podporuje oběti a zprostředkovává jim azylové bydlení⁴⁶.

Dalším typem násilí, kterým se budeme zabývat, je sexuální násilí na ženách. V minulosti byla běžná válečná znásilňování, kdy byly po dobytí města znásilňovány. Jednalo se o ukázkou moci nad získaným územím. Takové případy jsou známé i z 2. světové války, kdy sovětsí vojáci znásilňovaly německé ženy, ve Francii proběhlo přibližně 3000 znásilňování ze strany amerických vojáků. Francouzský právní systém stíhá znásilňování od roku 1810, v současnosti je podle oficiálních stránek francouzské státní správy definováno jako akt penetrace spáchaný na oběti násilím, nátlakem, vyhrožováním nebo překvapením. Od 90. let je uznáno i znásilňování v manželském svazku. Někdy se objevuje kritika na nedostatečnost právního vymezení, protože v situaci, kdy nedojde k penetraci, se jedná jen o sexuální napadení, tedy přestupek, ne trestný čin jako v případě znásilňování (Delacotte). V posledních letech probíhají výzkumy zjišťující rozšíření sexuální agrese ve společnosti. V roce 2015 tak probíhalo dotazování zabývající se sexuálním násilím (Debauche, Lebugle, Brown et al., 2017). Tentokrát se jednalo o poměrně velké množství dotazovaných, přesně 15 556 žen a 11 712 mužů ve věku 20 až 69 let. Z něj je patrné, že každá dvacátá žena zažila během svého života sexuální útok od člena rodiny, což odpovídá i zjištění, že 52 % všech sexuálních napadení spáchá někdo známý, ať už se jedná o kolegu, souseda nebo o příbuzného či partnera. Většina násilí na ženách, ale i na mužích, je pak páchána muži. O dva roky později probíhal další průzkum, jehož se účastnilo přibližně 25 000 lidí, který měl za cíl zjistit, jak je rozšířené sexuální napadení u dětí do 15 let. Výsledkem je přibližně 6 % žen, které přiznaly, že do svých patnácti let zažily nechtěné dotyky se sexuálním podtextem, stejnou zkušenost má potom 1,4 % dotazovaných mužů.

⁴⁶ O těchto opatřeních informuje na svých webových stránkách ve článku *Le Gouvernement pleinement mobilisé contre les violences conjugales et intrafamiliales*.

Znásilnění je ve Francii definováno jako sexuální penetrace spáchaná za použití násilí, nátlaku, vyhrožování, oklamání nebo využití bezbrannosti, například v případě spánku či opilosti⁴⁷. Pokud nedojde k penetraci, nejedná se podle francouzského právního systému o znásilnění ale o sexuální útok, za který hrozí pachateli nižší trest. Zatímco znásilnění je trestáno až 15 lety vězení, u sexuálního útoku je sazba 5 let. Znásilnění je jedním z trestných činů, který je často bagatelizovaný, jak okolím oběti, tak státními orgány. I z tohoto důvodu bývá znásilnění nejméně hlášeným trestným činem, což dokazují i statistiky, podle kterých znásilnění nahlásí pouze 10 % žen a pouze 3 % případů končí soudním řízením. Počet nahlášených znásilnění se od roku 2016 zvyšuje. Důvodem není skutečnost, že by se znásilnění dělo od té doby častěji, ale vlivem celosvětového hnutí Me too, které má za cíl upozorňovat na sexuální obtěžování a napadení na sociálních sítích, se oběti častěji rozhodnout čin nahlásit na policii (Pignot, 2019).

Feministky mluví v případě sexuálních trestných činů o takzvané *rape culture* neboli kultuře znásilnění. Tento termín byl poprvé použit během 70. let 20. století v USA a popisuje společnost, která normalizuje a omlouvá sexuální násilí. Součástí této kultury jsou vtipy o znásilnění, které se šíří na internetu, zlehčování zkušeností přeživších, sexistické reklamy, sexuální obtěžování na ulici i na pracovišti, ale i osočování samotných obětí, že si za znásilnění můžou samy, protože byly nevhodně oblečeny, byly opilé nebo se dostatečně nebránily. Součástí takové společnosti jsou i přežívající mýty o znásilnění, které se údajně děje v noci v temném parku a od cizího člověka, realita je ovšem taková, že většina znásilnění je spáchaná osobou, která je oběti blízká nebo alespoň známá. Z průzkumů vyplývá, že kolem 90 % obětí znásilnění tvoří ženy, muži jsou většinou pachateli znásilnění, ať už na ženách či na jiných mužích.

⁴⁷ Český právní systém nepodmiňuje znásilnění penetrací, ale definuje ho jako vynucený pohlavní styk. V sekci *Znásilnění* na stránkách Policie ČR se doslova uvádí: *Za pohlavní styk se považuje jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby*. Tím tedy na rozdíl od francouzského práva ošetřuje i případy, kdy žena znásilní muže jiným způsobem než penetrací.

Závěr

Tato práce se zabývala emancipací francouzských žen a legislativními změnami, které přispěly k rovnosti žen a mužů. V úvodní kapitole jsme vymezili základní pojmy, které se k této tematice vážou. Dále jsme se zaměřili na vznik a vývoj feministického hnutí, zajímalo nás, jaké cíle si v jednotlivých časových obdobích, vlnách, vymezilo a čeho dosáhlo. Důležité bylo vysvětlit i myšlenkový proud nazývaný antifeminismus, který představuje opačný pól k feministickému myšlení. Podrobněji jsme popsali radikální část antifeministů, kteří se označují incelové. V dalších částech bakalářské práce jsme představili ženskou emancipaci v různých oblastech života.

Naším cílem bylo zmapovat, jaké překážky musely ženy překonávat pro dosažení rovných práv s muži v odlišných sférách, a snažili jsme se tak utvořit komplexní obraz o tematice ženské emancipace ve Francii. Kromě legislativních změn, které emancipaci podpořily, se nám podařilo zaznamenat i celkové nastavení společnosti, které k těmto změnám vedlo. Sledovali jsme, jaký vliv měla na ženská práva Francouzská revoluce, kdy se ženy aktivně zapojily do politického dění známým pochodem na Versailles. Napoleonův občanský zákoník z roku 1804, který byl jedním z důsledků revoluce, ženy naopak podřídil otcům a manželům a zajistil na dlouhou dobu absenci žen ve veřejném životě.

Pozornost jsme zaměřili i na další revoluce, které ve Francii probíhaly během 19. století. V průběhu nich se totiž ženy vlivem celkové nálady ve společnosti sdružovaly do spolků, vydávaly vlastní noviny a časopisy a požadovaly mimo jiné volební právo. Dalšími významnými událostmi byly z tohoto hlediska i obě světové války, které výrazně proměnily rozložení sil ve společnosti a přinesly nové příležitosti pro uplatnění žen. Posun ve zrovnoprávnění žen nastal i s příchodem 60. let 20. století, která se nesla ve znamení uvolnění společenských konvencí. Francouzky tehdy bojovaly za získání reprodukčních práv, kterých se jim podařilo dosáhnout během následujících let.

Přelom tisíciletí pak přinesl v této problematice nové výzvy. Francouzská společnost vznesla požadavky na rovnoměrné zastoupení žen a mužů ve veřejných funkcích, což je spjato i se spravedlivějším rozdělením péče o děti a domácnost. Nesmíme opomenout zmínit i vliv, který má na ženskou emancipaci masové používání internetu. Sociální sítě totiž slouží jako prostředek k šíření povědomí o současných problémech, se kterými se ženy potýkají. Jako

příklad můžeme uvést kauzu #metoo, která hýbala světem v roce 2016 a její nejnovější vlnu upozorňující na incest, která Francií proběhla v lednu 2021.

Přínos této bakalářské práce je především tom, že obsáhle seznamuje čtenáře s tím, jak ženy získávaly rovná práva s muži v různých oblastech života. Téma emancipace je zde uchopeno nejen z legislativního hlediska, ale i ze společenského pohledu. Mimo to se také snažíme vysvětlovat historicko-politický kontext, který měl na postavení žen zásadní vliv.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že všem požadavkům feministického hnutí už bylo vyhověno, v práci ukazujeme, že tomu tak není. Dnešní společnost čeká nutnost vyřešit ještě několik otázek spojených s tematikou ženských práv. Jednou z nich je i v práci probírané domácí a sexuální násilí nebo zmíněná *femicida*, tedy vraždění žen jejich partnery a ex-partnery. Francouzské státní orgány sice přijímají opatření, která mají tento problém minimalizovat, žádaných výsledků se jim ale zatím nepodařilo dosáhnout. Další téma, které se pravděpodobně bude v následujících letech detailněji zkoumat, je vliv koedukace na školní výsledky dívek a chlapců. Objevují se totiž i názory, že smíšené vzdělávání nemusí být pro děti tou nejlepší variantou.

Vzhledem k tomu, jak je zvolené téma bakalářské práce obsáhlé, nebylo možné jej zcela vyčerpat. Museli jsme tedy vybrat ty nejpálčivější otázky, se kterými se Francouzky v minulosti potýkaly. V oblasti ženské emancipace by nás mohlo dále zajímat, jak francouzština reaguje na současné požadavky používání genderově senzitivního jazyka. Další aspekty, na které bychom se mohli zaměřit, je zobrazování žen v reklamě, které je často sexistické a nesouvisí s nabízeným produktem, nebo jejich působení v kultuře a médiích. Stejně tak by mohlo být zajímavé pozorovat, jakým vývojem prošel ženský sport, jak se ženy dostaly k řízení automobilů nebo jakým způsobem se proměnil ženský oděv.

Résumé

Ce mémoire de licence s'oriente sur l'émancipation des femmes françaises et les modifications législatives qui ont contribué à l'égalité entre les femmes et les hommes. Dans le mémoire nous traitons les façons desquelles les législateurs français ont réagi aux demandes de la société et du mouvement féministe en domaines divers.

Nous avons choisi ce thème en raison de la lecture du livre *Le Deuxième Sexe* écrit par Simone de Beauvoir, une féministe française importante. Bien que cette publication paraisse déjà en 1949, certaines pensées restent toujours actuelles. Pendant la lecture, nous étions étonnée par le degré auquel était insuffisante la connaissance que nous avions de ce thème et c'est aussi la raison pour laquelle nous avons pris la décision de nous y consacrer dans notre mémoire de licence.

Dans le chapitre du début, nous définissons les termes de base qui se trouvent souvent utilisés dans ce mémoire, la compréhension de cette terminologie est nécessaire afin de permettre au lecteur de s'orienter dans le sujet des droits des femmes. À part cela, nous rappelons les événements marquants du féminisme français de la période allant de la fin du XVIIIème siècle jusqu'à nos jours. Nous présentons aussi le mouvement d'*antiféminisme* qui constitue une opposition au féminisme.

L'éducation des filles et des femmes a été l'une des premières revendications que le mouvement féministe a eues. Pour cette raison, nous nous sommes intéressée à ce sujet dans le chapitre L'éducation/Vzdělávání. Une fois que les femmes pouvaient étudier à tous niveaux, il a fallu unifier les programmes scolaires des filles et des garçons. Le processus de cette unification a mené à la coéducation, l'éducation mixte, dont nous traitons dans la seconde partie du chapitre.

Le sujet suivant c'est le monde du travail où les femmes françaises devaient lutter pour leur place et la définir. Plus précisément, nous nous focalisons, dans une analyse détaillée, sur les femmes en professions dans lesquelles le rôle des femmes est spécifique, concrètement nous nous intéressons aux femmes dans l'armée, dans l'enseignement et dans la science. Le chapitre quatrième aborde la question de l'accès des femmes aux positions de pouvoir. L'un des succès essentiels du mouvement féministe c'est l'obtention du droit de vote pour les

femmes, un sujet qui nous intéresse dans ce chapitre, entre autre, nous exposons en un bref historique depuis quand les femmes peuvent devenir juges.

La partie suivante du mémoire se consacre à la vie privée des femmes. Le cinquième chapitre présente les façons desquelles l'émancipation des femmes se déroulait au mariage, puis nous nous penchons sur la question de la maternité et ses conséquences influençant le rôle des femmes au sein de la société. La fin du chapitre est dédié au travail non rémunéré, elle décrit combien de temps les femmes passent à faire ce type du travail.

Le dernier chapitre se consacre à la violence à l'encontre des femmes qui subsiste jusqu'à nos jours dans les relations entre les femmes et les hommes. L'élimination de la violence envers les femmes reste toujours une demande des femmes françaises. Nous étudions à quel point les avis de la société sur ce problème évoluaient autant que la législation française. Nous exposons le terme féminicide qui apparaît dans les médias en relation avec nombre des femmes tuées par leurs conjoints. La fin du chapitre apporte la quantité d'expériences des femmes avec la violence sexuelle. À cet effet, nous nous servons de plusieurs enquêtes récentes. Le dernier chapitre traite de la violence faite aux femmes qui subsiste jusqu'à nos jours dans les relations entre les femmes et les hommes. L'élimination de la violence envers les femmes est toujours une demande des femmes françaises. On observe comment les avis de la société sur ce problème évoluaient autant que la législation française. On présente un terme *féminicide* qui apparaît aux médias par rapport au nombre des femmes tuées par leurs conjoints. La fin du chapitre annonce la quantité d'expériences des femmes avec la violence sexuelle. On utilise plusieurs enquêtes ces derniers temps.

Tout comme le fait comprendre la bibliographie finale, les informations proposées dans ce mémoire de licence sont puisées dans des articles en langue française spécialisés aux aspects particuliers du thème cadre. Une autre source importante est un texte nommé Histoires des femmes/Femmes dans l'histoire écrit par Annie Rouquier. Ce texte est un matériel d'enseignement pour les écoles secondaires. Il présente l'émancipation des femmes depuis le XVIème siècle. Nous exploitons aussi des statistiques officielles qui sont disponibles sur les sites des institutions françaises.

Le but principal de ce mémoire est d'examiner des évènements importants de l'histoire de l'émancipation des femmes et d'élaborer ensuite un portrait complexe des positions des

femmes dans la société française. Nous examinons comment la Révolution française avait influencé l'émancipation des femmes et comment le Code civil napoléonien de 1804 avait subordonné les femmes aux pères et maris.

Nous portons le regard sur les autres révolutions qui se sont produites pendant le XIXème siècle. Au cours de ces révolutions, les femmes se réunissaient aux clubs politiques et publiaient des journaux dans lesquels elles exigeaient le droit de vote. Parmi les autres événements marquants pour l'émancipation, nous citons notamment les guerres mondiales qui ont changé les positions des femmes dans la société en leur donnant de nouvelles occasions du travail.

Pendant les années 1960 qui libèrent les conventions sociales, les femmes ont lutté pour les droits de reproduction. Vers la fin du millénaire, de nouveaux appels sont lancés. La société française réclamait la parité dans les fonctions politiques. L'utilisation d'Internet a aussi exercé de l'influence sur l'émancipation des femmes. En 2016, le mouvement #MeToo orienté contre l'agression sexuelle s'est formé sur les réseaux sociaux.

L'apport principal de ce mémoire consiste en ce qu'il présente amplement les droits des femmes dans des domaines variés. Nous considérons le sujet de l'émancipation du point de vue de la législation française mais aussi de la société. Nous essayons d'expliquer les contextes historique et politique par lesquels la position des femmes a été influencée et articulée.

L'apport de ce mémoire consiste en ce qu'il présente amplement les droits des femmes dans les domaines variés. On observe le sujet d'émancipation du point de vue de la législation française mais aussi de l'aspect de la société. On essaie d'expliquer le contexte historique et politique par lequel la position des femmes a été influencé.

Seznam použitých informačních zdrojů

- ADAIR, Phillipe. *Adair 2004 AES communication travail domestique* [online]. June 2004 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/>
- AZAM, Jacques. *Depuis quand les femmes ont-elles le droit de travailler ?* [online]. 11. 3. 2019 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.lumni.fr/video/depuis-quand-les-femmes-ont-elles-le-droit-de-travailler>
- BALIBAR, Étienne. Uprisings in the Banlieues. *Constellations* [online]. 14 March 2007, **14**(1), 47-71 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8675.2007.00422.x>
- BARD, Christine. Les premières femmes au Gouvernement (France, 1936-1981). *Histoire@Politique* [online]. 2007, **1**(1), 2 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-histoire-politique-2007-1-page-2.htm>
- BARD, Christine. *Masculinism in Europe* [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://ehne.fr/en/node/12390/printable/print>
- BEAUVOIR, Simone de. *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis, 1966.
- BERENI, Laure a Anne RAVILLARD. Des quotas à la parité : « féminisme d'État » et représentation politique (1974-2007). *Genèses* [online]. 2007, **2**(2), 5-23 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-geneses-2007-2-page-5.htm>
- Bilan social 2015 du ministère de la Défense*. Ministère de la Défense [online]. 2015 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.defense.gouv.fr/>
- BOIGEOL, Anne. De la difficile entrée des femmes dans la magistrature à la féminisation du corps. *Femmes et justice pénale* [online]. 09 juillet 2015, 363-371 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://books.openedition.org/pur/16209>
- BOIGEOL, Anne. Les femmes et les Cours. La difficile mise en œuvre de l'égalité des sexes dans l'accès à la magistrature. *Genèses* [online]. 1996, **22**, 107-129 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: https://www.persee.fr/doc/genes_1155-3219_1996_num_22_1_1372
- BROWN, Gregory S. The Self-Fashionings of Olympe de Gouges, 1784-1789. *Eighteenth-Century Studies* [online]. Spring 2001, **34**(3), 383-401 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/30053985>
- CACOUAULT-BITAUD, Marlaine. La féminisation d'une profession est-elle le signe d'une baisse de prestige ? *Travail, genre et sociétés* [online]. 2001, **5**(1), 91-115 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-travail-genre-et-societes-2001-1-page-91.htm>

CAPDEVILA, Luc. La mobilisation des femmes dans la France combattante (1940-1945). *Histoire, femmes et sociétés* [online]. 2000 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://journals.openedition.org/cli/187>

COLLOMBET, Catherine. Histoire des congés parentaux en France: Une lente sortie du modèle de rémunération de la mère au foyer. *Revue des politiques sociales et familiales* [online]. 2016, (122), 111-122 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: www.persee.fr/doc/caf_2431-4501_2016_num_122_1_3168

Comment la naissance est devenue un acte médicalisé. Le Monde [online]. 30 août 2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.lemonde.fr/>

CORNEVIN COLLET, Sophie. *Le travail de nuit des femmes, par Sophie Cornevin Colle, Avocat*. [online]. 28 mai 2002 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.village-justice.com/articles/travail-femmes-Sophie-Cornevin,459.html>

CRIADO PEREZ, Caroline. *Invisible Women: Exposing Data Bias in a World Designed for Men*. New York: Abrams Press, 2019. ISBN 978-1-4197-2907-2.

DEBAUCHE, Alice, Amandine LEBUGLE a Elizabeth BROWN et al. Enquête Virage et premiers résultats sur les violences sexuelles. *Documents de travail* [online]. 2017, **229** [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.ined.fr/fr/publications/editions/document-travail/enquete-virage-premiers-resultats-violences-sexuelles/>

Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen de 1789: Article premier. [online]. 1789 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.elysee.fr/la-preedence/la-declaration-des-droits-de-l-homme-et-du-citoyen>

DELACOTTE, Loïse. *Pourquoi la définition du viol dans la loi française pose problème ?* Cosmopolitan [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.cosmopolitan.fr/>

DERVILLE, Grégory a Sylvie PIONCHON. La femme invisible. Sur l'imaginaire du pouvoir politique. *Mots. Les langages du politique* [online]. 2005, **78**, 53-64 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <http://journals.openedition.org/mots/369>

DOUBRAVOVÁ, Běla. *Příčiny francouzského zpoždění v otázce ženského volebního práva* [online]. Praha, 2006 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/115789>

Droits des femmes : où en est l'égalité professionnelle ? Vie publique [online]. 17 février 2021 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.vie-publique.fr/eclairage/19602-droits-des-femmes-ou-en-est-legalite-professionnelle>

Dt 22:20-21; 22:23-24. *Bible* [cit. 2021-04-17].

Enquête: L'infidélité à la française se porte bien. Libération [online]. 7 août 2019 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.liberation.fr/france/2019/08/07/l-infidelite-a-la-francaise-se-porte-bien_1740363/

Etude nationale relative aux morts violentes au sein du couple en 2019. Ministère de l'intérieur [online]. 17 août 2020 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.interieur.gouv.fr/Actualites/Communiques/Etude-nationale-relative-aux-morts-violentes-au-sein-du-couple-en-20192>

Family-friendly life the swedish way. Swedish Institute [online]. 21 February 2020 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://sweden.se/society/family-friendly-life-the-swedish-way/>

FAUROUX, Camille. Les politiques du travail féminin sous l'Occupation. *Travail, genre et sociétés* [online]. 2019, 2(2), 147-163 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-travail-genre-et-societes-2019-2-page-147.htm>

FELLINGER, Anne. Femmes, risque et radioactivité en France: Les scientifiques et le danger professionnel. *Travail, genre et sociétés* [online]. 2010, 23(1), 147-165 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-travail-genre-et-societes-2010-1-page-147.htm>

Formation à l'égalité filles-garçons : faire des personnels enseignants et d'éducation les moteurs de l'apprentissage et de l'expérience de l'égalité. Haut conseil à l'égalité entre les femmes et les hommes [online]. 2016 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.haut-conseil-egalite.gouv.fr/>

GLICK, Peter a Susan T. FISKE. The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology* [online]. 1996, 70(3), 491-512 [cit. 2021-04-17]. ISSN 1939-1315. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/>

GOUGES, Olympe de. *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne: Article premier.* [online]. 1791 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://gallica.bnf.fr/essentiels/anthologie/declaration-droits-femme-citoyenne-0>

GUEN, Mireille Le et al. Cinquante ans de contraception légale en France : diffusion, médicalisation, féminisation. *Population & Sociétés* [online]. 2018, 10(10), 1-4 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-population-et-societes-2017-10-page-1.htm>

HARRIGAN, Patrick. Women Teachers and the Schooling of Girls in France: Recent Historiographical Trends. *French Historical Studies* [online]. Autumn 1998, 21(4), 593-610 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/286809>

HAUSE, Steven C. a Anne R. KENNEY. The Development of the Catholic Women's Suffrage Movement in France, 1896-1922. *The Catholic Historical Review* [online].

January 1981, **67**(1), 11-30 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z:
<https://www.jstor.org/stable/25020998>

HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. *Abc feminizmu* [online]. Brno: NESEHNUTÍ, 2004, s. 169 [cit. 2021-04-17]. ISBN 80-903228-3-2. Dostupné z: http://zenskaprava.cz/files/abc_fem1.pdf

HENIG, Robin Marantz. How science is helping us understand gender. *National Geographic* [online]. January 2017 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z:
<https://www.nationalgeographic.com/>

Histoire de la naissance en Occident (XVIIe – XXe siècles). Société d'histoire de la naissance [online]. 2021 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: http://societe-histoire-naissance.fr/?page_id=96

Hubertine Auclert, elle refuse de payer ses impôts. Les Salons Des Dames [online]. 2017 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z:
<https://www.lesalondesdames.paris/fr/news/politique/hubertine-auclert-elle-refuse-de-payer-ses-impots>

CHANET, Jean-François. Des institutrices pour les garçons. La féminisation de l'enseignement primaire en France, des années 1880 aux années 1920. *Histoire de l'éducation* [online]. 2007, **3**(3-4), 171-193 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z:
<https://www.cairn.info/revue-histoire-de-l-education-2007-3-page-171.htm>

CHASTAIN, James. : *Divorce and Women in France* [online]. 20 February 1999 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.ohio.edu/chastain/dh/divorce.htm>

CHRISTEN-LÉCUYER, Carole. Les premières étudiantes de l'Université de Paris. *Travail, genre et sociétés* [online]. 2000, **2**(2), 35-50 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z:
<https://www.cairn.info/revue-travail-genre-et-societes-2000-2-page-35.htm>

JABOIN, Yveline. C'est bien... un homme à l'école maternelle ! *Nouvelles Questions Féministes* [online]. 2010, **29**(2), 34-45 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z:
<https://www.cairn.info/revue-nouvelles-questions-feministes-2010-2-page-34.htm>

JACOBS-HERMÈS, Michèle. *Julie-Victoire Daubié, première bachelière de France* [online]. 23 Mars 2019 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z:
<https://information.tv5monde.com/>

JOSEPHY, Michal. O významu galantnosti. *National Geographic Česko* [online]. 2. 10. 2014 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/o-vyznamu-galantnosti.html>

KABENGWA, Jenny. *La situation d'emploi des femmes au sein du marché du travail* [online]. 2017 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z:
<http://hdl.handle.net/2078.1/thesis:13175>

- KIBLER, Rebecca. Girls' Education in Eighteenth Century France: The Development of Feminine Passivity. *Through Gendered Lenses* [online]. 2013, 9-24 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://hssh.journals.yorku.ca/index.php/hssh/article/view/37468/34013>
- KŘÍŽKOVÁ, Alena. Genderová identita - základní definice, konstrukce, koncepty. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2001, 2(3), 1-2 [cit. 2021-04-17]. ISSN 1213-0028. Dostupné z: <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2001/03/01.pdf>
- L'association Femmes & Sciences* [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.femmesetsciences.fr/>
- L'état de l'École 2020*. Le ministère de l'Éducation nationale, de la Jeunesse et des Sports [online]. 2020 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.education.gouv.fr/l-etat-de-l-ecole-2020-307185>
- La Féminisation des métiers du Ministère de la Justice*. Inspection générale de la justice [online]. Octobre 2017 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/rapport_feminisation.pdf
- La parité politique*. Vie publique [online]. 2 février 2021 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.vie-publique.fr/eclairage/19618-la-parite-politique>
- Le divorce est rétabli en France par la loi Naquet, après 68 ans d'abolition*. Gouvernement [online]. 26. 7. 2017 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.gouvernement.fr/>
- Le Gouvernement pleinement mobilisé contre les violences conjugales et intrafamiliales*. Ministère des solidarités et de la santé [online]. 25. 3. 2020 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://solidarites-sante.gouv.fr/actualites/presse/communiqués-de-presse/article/le-gouvernement-pleinement-mobilise-contre-les-violences-conjugales-et>
- Le travail domestique : 60 milliards d'heures en 2010*. Institut national de la statistique et des études économiques [online]. Novembre 2012 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <http://www.epsilon.insee.fr/jspui/bitstream/1/14591/1/ip1423.pdf>
- LELIÈVRE, Claude. L'École des garçons et celle des filles : sexisme et mixité. *Raison présente* [online]. 2003, (146), 33-42 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: www.persee.fr/doc/raipr_0033-9075_2003_num_146_1_3804
- LELIÈVRE, Claude. *Les professeurs ne sont plus ce qu'ils étaient*. Slate.fr [online]. 8 novembre 2016 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <http://www.slate.fr/story/128102/professeurs-mal-aimés>
- Les inégalités hommes/femmes face à la retraite*. La retraite en clair [online]. 25. 2. 2021 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.la-retraite-en-clair.fr/>
- Loi du 20 septembre 1792 - Instaurant le mariage civil*. Patronage Laïque Jules Vallès [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <http://patronagelaique.fr/>

- MARCHAND, Leila. *Hommes battus : des chiffres pour comprendre une réalité méconnue*. Le Monde [online]. 10 avril 2015 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.lemonde.fr/>
- Mariage en France*. Le site officiel de l'administration française [online]. 12 Septembre 2019 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F930>
- Mariages - Pacs – Divorces*. Institut national de la statistique et des études économiques [online]. 27. 2. 2018 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3303338?sommaire=3353488>
- MARUANI, Margaret a Monique MERON. *Un siècle de travail des femmes en France: 1901-2011*. La Découverte, 2012. ISBN 978-2707145710.
- METZ, Annie. *Bibliothèque Marguerite Durand : Présentation* [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.archivesdufeminisme.fr/ressources/liens/bib-marguerite-durand-presentation/>
- MOGHADDAM, Fiona. *Sciences : les femmes toujours très sous-représentées en France*. France Culture [online]. 11. 10. 2020 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.franceculture.fr/sciences/sciences-les-femmes-toujours-tres-sous-representees-en-france>
- OFFEN, Karen. The Second Sex and the Baccalauréat in Republican France, 1880-1924. *French Historical Studies* [online]. Autumn 1983, **13**(2), 252-286 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/286452>
- PÉRIVIER, Hélène a Grégory VERDUGO. *Cinq ans après la réforme du congé parental (PreParE), les objectifs sont-ils atteints ?* [online]. 6 avril 2021 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.ofce.sciences-po.fr/pdf/pbrief/2021/OFCEpbrief88.pdf>
- PHILLIPS, Roderick G. Le divorce en France à la fin du XVIIIe siècle. *Annales. Histoire, Sciences Sociales* [online]. 1979, **34**(2), 385-398 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27580837>
- PICQ, Françoise. Parité, la nouvelle 'exception française'. *Modern & Contemporary France* [online]. 2002, **10**(1), 13-23 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09639480120107541>
- PIGNOT, Marion. *#MeToo, deux ans après : « Le mouvement a eu un impact sur la dénonciation de toutes les formes de violences envers les femmes »*. 20 minutes [online]. 4. 11. 2019 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.20minutes.fr/societe/2643763-20191104-metoo-deux-ans-apres-mouvement-impact-denonciation-toutes-formes-violences-envers-femmes>
- PLATÓN. *Ústava*. Třetí opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 148. ISBN 80-7298-024-6.

Pyramides des âges pour le monde entier de 1950 à 2100 [online]. 2020 [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/fr/france/2020/>

Que dit la loi ? Solidarité femmes [online]. 2020 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.solidaritefemmes.org/connaitre-la-loi/que-dit-la-loi>

RAMPTON, Martha. *Four Waves of Feminism* [online]. 2008 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.pacificu.edu/magazine/four-waves-feminism>

RAPLEY, Elizabeth. Fenelon Revisited: A Review of Girls' Education in Seventeenth Century France. *Histoire sociale-Social History* [online]. Novembre 1987, 299-318 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://hssh.journals.yorku.ca/index.php/hssh/article/view/37468/34013>

RENNES, Juliette. *Femmes en métiers d'hommes*. Musée de l'histoire vivante [online]. 2015 [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <http://www.museehistoirevivante.fr/expositions/anciennes-expositions/femmes-en-metiers-d-hommes>

RIPA, Yannick. Hubertine Auclert, la première suffragette aux oubliettes de l'Histoire. *Femmes d'exception. Les raisons de l'oubli* [online]. 2018, , 113-12 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.cairn.info/femmes-d-exception-les-raisons-de-l-oubli--9791031802732-page-113.htm>

ROGERS, Rebecca. L'enseignement mixte en Europe. *Encyclopédie pour une histoire numérique de l'Europe* [online]. 22. 6. 2020 [cit. 2021-04-17]. ISSN 2677-6588. Dostupné z: <https://ehne.fr/fr/node/12281>

ROKOS, Milan. *Druhá vlna MeToo je tu. Odhalení se týkají posledního tabu, incestu*. Seznam zprávy [online]. 19. 1. 2021 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/>

ROUQUIER, Annie. *Histoire des femmes/Femmes dans l'histoire: Quelques documents pour un enseignement secondaire mixte* [online]. 2004 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: http://blog.ac-versailles.fr/lelu/public/Femmes/documents_pour_une_hist._des_femmes.pdf

SARDON, Jean-Paul. L'évolution du divorce en France. *Population (French Edition)* [online]. 1996, **51**(3), 717-749 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1534490>

SARLET, Marie a Benoit DARDENNE. Le sexisme bienveillant comme processus de maintien des inégalités sociales entre les genres. *L'Année psychologique* [online]. 2012, **3**(3), 435-463 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-l-annee-psychologique1-2012-3-page-435.htm>

SAUREL-CUBIZOLLES, Marie-Josèphe. *Violences envers les femmes et état de santé mentale : résultats de l'enquête Enveff 2000* [online]. 8 Mars 2005 [cit. 2021-04-17].

Dostupné z: <https://www.santepubliquefrance.fr/docs/violences-envers-les-femmes-et-etat-de-sante-mentale-resultats-de-l-enquete-enveff-2000>

SCOTT, Joan W. a Louise A. TILLY. Women's Work and the Family in Nineteenth-Century Europe. *Comparative Studies in Society and History* [online]. January 1975, **17**(1), 36-64 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/178370>

SCHWEITZER, Sylvie. *Les Femmes ont toujours travaillé: Une histoire du travail des femmes aux XIXe et XXe siècles*. Odile Jacob, 2002. ISBN 978-2738110671.

SOUBEN, Yves. *Sous le hashtag #BalanceTonPorc, 16.000 témoignages d'agression et de harcèlement*. Huffpost [online]. 16. 10. 2017 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.huffingtonpost.fr/>

SOWERWINE, Charles a Claude MAIGNIEN. *Madeleine Pelletier, une féministe dans l'arène politique*. Paris: Editions de l'Atelier, 1992, s. 112. ISBN 978-2708229600.

TANGUAY, Dominique. Compte rendu de [Yvonne Knibiehler, Histoire des mères et de la maternité en Occident, Paris, Presses universitaires de France, Collection « Que sais-je? », 3e éd., 2012 [1re éd. : 2000], 127 p.]. *Recherches féministes* [online]. 2013, **26**(1), 235–239 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.erudit.org/fr/revues/rf/2013-v26-n1-rf0700/1016913ar/>

THOMPSON, Terri a Charles UNGERLEIDER. *L'éducation non mixte: Rapport final* [online]. 30 novembre 2004 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/61/singlegender.fr.pdf>

Timbres Vignettes Droits de la Femme & Vote des femmes [online]. 11. 1. 2015 [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <http://collections.forumgratuit.org/t12484-timbres-vignettes-droits-de-la-femme-vote-des-femmes>

TISSOT, Sylvie. Bilan d'un féminisme d'État. *Plein droit* [online]. December 2007, (75) [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <http://www.gisti.org/spip.php?article1072>

VANNEAU, Victoria. Maris battus: Histoire d'une « interversion » des rôles conjugaux. *Ethnologie française nouvelle serie* [online]. 2006, **36**(4), 697-703 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40990911>

VERDET, Anne. *Quand l'école séparait les filles et les garçons à la récré* [online]. 6 octobre 2016 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <http://www.slate.fr/story/124812/long-chemin-mixite-recreation>

Viol commis sur une personne majeure. Le site officiel de l'administration française [online]. 20 novembre 2020 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F1526>

WORRALL, Simon. Amazon Warriors Did Indeed Fight and Die Like Men. *National Geographic* [online]. 29 October 2014 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.nationalgeographic.com/>

ZEILINGER, Julie. *These Anti-Suffragette Postcards Show Fighting For Change Has Never Been Easy*. Huffpost [online]. 6. 12. 2017 [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://www.huffpost.com/>

Znásilnění. Policie České republiky [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-tc-znasilneni.aspx>

Seznam obrázků

Obrázek 1: Časopis Občanka z roku 1882.....	16
Obrázek 2: Plakát amerického antifeministického hnutí z roku 1909.....	21
Obrázek 3: Poštovní známka Hubertine Auclert na podporu všeobecného volebního práva	35
Obrázek 4: Věková pyramida, Francie 2020.....	49